

Boter, Brood en Groene Kaas

*Een onderzoek naar taalbehoud en taalverschuiving
in Friese gezinnen*

F. P. Asscher BA

S2093634

12 juni 2018

Masterscriptie Nederlandkunde

Onder begeleiding van: Dr. G. J. Rutten

Faculteit der geesteswetenschappen

Universiteit
Leiden

Voorwoord

Voor u ligt mijn masterscriptie ‘Boter, Brood en Groene Kaas’, een onderzoek naar taalbehoud en taalverschuiving in Friese gezinnen. Deze scriptie is geschreven ter afronding van de master Nederlandkunde aan de Universiteit Leiden.

Bij dezen wil ik mijn scriptiebegeleider Dr. G. J. Rutten graag bedanken voor zijn begeleiding en ondersteuning tijdens dit onderzoek. Door zijn vakkennis en onderzoekservaring heeft hij mij zeer waardevolle scriptiebegeleiding kunnen bieden.

Voorts wil ik alle respondenten bedanken die aan dit onderzoek hebben meegewerkt en tevens alle basisscholen die het mogelijk hebben gemaakt om de respondenten te benaderen. Door hun hulpvaardigheid heeft het proces van data verzamelen soepel kunnen verlopen.

Tot slot wil ik mijn familie, vrienden en Mahmood bedanken voor hun ondersteuning en vertrouwen tijdens mijn hele academische loopbaan.

Francesca Asscher

Leiden, juni 2018

Abstract

This research investigates the extent of importance Frisian parents consider whilst passing the Frisian language over to the next generation. The results were generated statistically through a survey that was forwarded to parents of students in the second, third and fourth year of primary school. The following information was collected from the parents:

- * The governing language used in the household;
- * Influential factors of the language choice;
- * The opinion on the importance of learning Frisian;
- * The opinion on bilingualism in general.

The results indicate that the parents made a conscious choice of their native language. 29% of the respondents speak Frisian at home, exclusively, whilst 49% speak both Dutch and Frisian. The main reason for the choice of speaking Frisian with the next generation is the positive view on bilingualism and the strong will to pass the Frisian language and culture to the next generation. The conclusion of this research shows that the Frisian language is likely to survive and the expectation of a complete language shift from Frisian to Dutch within the next generation is highly unlikely.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: Inleiding	6
1.1 Aanleiding	7
1.2 Probleemstelling	9
1.3 Literatuuroverzicht	10
1.3.1 Pauwels 2016	10
1.3.2 Driessen et al. 2015	10
1.4 Doelstelling	11
1.5 Maatschappelijke relevantie	12
1.6 Wetenschappelijke relevantie	12
1.7 Leeswijzer	12
Hoofdstuk 2: Theoretisch kader	13
2.1 De Friese taal	13
2.1.1 Geschiedenis	13
2.1.2 Minderheidstaal of erftaal	13
2.1.3 Wat voor soort taal is het Fries?	14
2.2 Specifieke gegevens eerder onderzoek	15
2.3 Taalbehoud en taalverschuiving	16
2.4 Taal en gezin	17
2.5 Huidig taalbeleid	17
Hoofdstuk 3: Methoden	19
3.1 Participanten	19
3.2 Materiaal	19
3.3 Instrumentatie	20
3.4 Procedure	20
3.5 Verwerking gegevens	21
3.6 Inhoud survey	21

Hoofdstuk 4: Resultaten	25
4.1 Resultaten survey	25
4.2 Resultaten toetsing hypothesen	40
Hoofdstuk 5: Conclusie	44
5.1 Conclusies uit resultaten	44
5.2 Beantwoording van de hoofdvraag	45
5.3 Reactie op de verwachting van Driessen	45
5.4 Advies voor taalbeleid	46
Hoofdstuk 6: Discussie	47
6.1 Reflectie	47
6.1.1 Theorie	47
6.1.2 Methoden	48
6.1.3 Resultaten	48
6.2 Terugkoppeling theorie	49
6.3 Suggesties vervolgonderzoek	49
Literatuurlijst	50
Bijlagen	53
Bijlage 1: Survey	53
Bijlage 2: Antwoorden vraag 20	57
Bijlage 3: Testresultaten	60

Hoofdstuk 1: Inleiding

Recent onderzoek heeft uitgewezen dat het gebruik van de Friese taal in gezinnen de afgelopen twintig jaar sterk is afgenomen. Op basis daarvan wordt geconcludeerd dat de Friese taal met uitsterven wordt bedreigd. De verwachting is dat over twee generaties de Friese taal uitgestorven zou kunnen zijn (Driessen, Elshof, Mulder & Roeleveld 2015). Het taalgedrag van Friese ouders komt niet overeen met de literatuur over taalbehoud (*language maintenance*). Deze literatuur stelt namelijk dat sprekers van een minderheidstaal of *erftaal* het juist belangrijk zouden vinden dat de taal wordt doorgegeven aan de volgende generatie. Tevens strookt het taalgedrag niet met het taalbeleid dat is gericht op het doorgeven en het voortbestaan van de Friese taal.

Het Fries is erkend door de Nederlandse overheid als officiële taal van Friesland. Sinds 2014 bestaat de Wet gebruik Friese taal, met als doel bescherming en bevordering van het Fries. Dit betekent dat er een actief taalbeleid is op gemeentelijk, provinciaal, landelijk en Europees niveau, om de Friese taal te laten voortbestaan. Dit beleid houdt onder andere in dat mensen in het Fries contact op kunnen nemen met de overheid en dat ze in de rechtbank Fries mogen spreken. Ook betekent dit dat er in Friesland in het Fries wordt lesgegeven en dat Fries een optie is als school- en eindexamenvak. Vanuit de overheid zijn er dus meerdere maatregelen om de Friese taal voort te laten bestaan. Toch blijkt dit niet voldoende te zijn. Pauwels (2016:119) toont aan dat voor het voortbestaan van een taal het noodzakelijk is dat deze in de familie wordt gebruikt. Kinderen moeten de taal spreken met hun ouders en andere familieleden om deze in stand te houden en later ook weer door te kunnen geven. Naast educatie is dit gebruik van de thuistaal namelijk de belangrijkste factor voor een minderheidstaal om in leven te blijven (Pauwels 2016:118).

Op beide vlakken blijkt echter dat de overdracht van de Friese taal achteruit gaat. Vloeimans (12-02-2018) schrijft dat bijna driekwart van de scholen tekort schiet met Friese les en met het Fries als voertaal in het onderwijs. Daarnaast blijkt uit metingen dat nog maar een derde van de Friese ouders thuis Fries spreekt met hun kinderen, terwijl dat twintig jaar geleden nog ongeveer de helft was (Driessen et al. 2015). Met name dat laatste is een interessant gegeven, omdat sprekers van

minderheidstalen het vaak belangrijk vinden dat hun taal doorgegeven wordt aan de volgende generatie. In theorie zou men het dus wel belangrijk vinden dat de volgende generatie de Friese taal leert, maar in de praktijk blijkt dat steeds minder ouders deze minderheidstaal met hun kinderen spreken. Dit onderzoek gaat op zoek naar de reden waarom de theorie niet overeenkomt met de praktijk in Friesland.

1.1 Aanleiding

Om een minderheidstaal zoals het Fries in leven te houden, moet deze keer op keer doorgegeven worden aan een nieuwe generatie. Zolang er ouders zijn die hun kinderen de taal vanaf jonge leeftijd blijven aanleren, zullen er moedertaalsprekers zijn. Natuurlijk kunnen mensen op latere leeftijd een taal leren door bijvoorbeeld een cursus te doen, alleen stelt Biberauer (2008:14) dat die taalverwerwers een ander taalgevoel hebben dan moedertaalsprekers. Verder wijst Pauwels (2016:147) erop dat het gebruik van een taal thuis bij de opvoeding, een van de twee belangrijkste manieren is om een taal in leven te houden. De andere belangrijke manier die wordt genoemd, is door onderwijs. Beide manieren zijn essentieel om het Fries door te geven aan de volgende generatie. Op de vraag of het Fries nog te redden is, beantwoordt Driessen in zijn interview aan Nieuwsuur (Galan, de. M., Lust, W. 09-07-2016).

‘Ik denk alleen als de ouders het echt willen en zich daar ook echt voor inzetten. Het moet gewoon van generatie op generatie overgedragen worden. En als de ouders dat om wat voor reden dan ook niet willen of niet kunnen, dan houdt het over een of twee generaties gewoon op.’

Ook Driessen benadrukt dus de noodzakelijkheid van het gebruik van het Fries als thuistaal om deze te laten overleven. Deze thuistaal is het gedeelte van de taaloverlevering die in handen is van de sprekers van de minderheidstaal zelf. Het onderwijs ligt daarentegen in handen van de overheid. Zij is verantwoordelijk voor zowel de inhoud van het onderwijs als de taalwet rondom het Fries als officiële taal. Wat onderwijs betreft regelt de overheid dat kinderen in Friesland in het Fries les krijgen en dat middelbare scholieren Fries als eindexamenvak kunnen kiezen. Op het gebied van het onderwijs van de Friese taal laat men echter steken vallen. Een

onderzoek van hogeschool NHL Stenden, in opdracht van de provincie, toont aan dat slechts 28% van de 412 scholen voldoende aan de Friese taal doet (Vloeimans, 12-02-2018). NHL schrijft dat bijna driekwart van de scholen tekort schiet waar het gaat om schrijven, lezen, taalbeschouwing en luisteren.

Het Fries moet door zowel onderwijs als families overgedragen worden op de nieuwe generatie om de taal in leven te houden. Scholen blijken hier niet voldoende aan te doen, maar ook thuis gaat het gebruik van het Fries achteruit. Het onderzoek van Driessen (2016) laat zien dat steeds minder Friese ouders thuis Fries spreken met hun kinderen. In 1994 bleek uit metingen van een cohortonderzoek dat 48% van de ouders Fries sprak met hun kinderen, terwijl dat twintig jaar later, in 2014, nog 32% is (Driessen et al. 2015). Het gebruik van het Fries buitenshuis, van kinderen met vriendjes onderling, nam nog sterker af, van 44% in 1994 naar 22% in 2014. De afname van het gebruik van de Friese taal in het onderwijs en in de familie, vergroot de kans dat de Friese taal uit zal sterven. Zoals gezegd verwacht Driessen (Galan, de. M., Lust, W. 09-07-2016) zelfs dat dit binnen twee generaties al gebeurt. De afname van het gebruik in het onderwijs heeft vooral te maken met schroom van de docenten. Veel van hen vinden het ongemakkelijk om les te geven in een taal die niet hun moedertaal is. Wat de reden voor de afname van het gebruik binnen families is, is echter minder duidelijk. Uit het onderzoek is gebleken dat Friezen steeds vaker met een niet-Fries trouwen, maar het blijft onduidelijk of dit de oorzaak is. Eerder onderzoek laat wel zien dat in andere taalgebieden dit een oorzaak is geweest. Pauwels (1985: 46) deed onderzoek naar de taalkeuze van Nederlandstalige families in Australië. Hieruit kwam naar voren dat in gezinnen waarbij een van de ouders de minderheidstaal niet sprak, de minderheidstaal aanzienlijk minder werd gebruikt. Volgens Bennett (1990) en Pauwels (1980) zouden minderheidstaalsprekers het juist belangrijk vinden dat hun taal wordt doorgegeven aan een volgende generatie. Survey-onderzoek naar de taalattitude van individuele mensen en groepen ten opzichte van hun minderheidstaal en het voortbestaan ervan, laat over het algemeen zien dat men een positieve taalattitude heeft ten opzichte van de minderheidstaal. Daarbij leeft onder veel mensen het verlangen de minderheidstaal door te geven aan de volgende generatie. Bij groepen waarvan de minderheidstaal geen kernwaarde was voor hun gemeenschap en op plekken waar een hoge taalverschuiving (*language shift*) is, bleef de taalattitude positief en bleef het verlangen bestaan om de taal door te

geven, volgens onderzoek (Bennett 1990; Pauwels 1980). Toch is daarvan ook tegenstrijdige informatie bekend:

“If a group assigns core value to its language, then it follows that its distinctive identity is threatened if it cannot maintain that language. The group will then, [...], make significant efforts to keep its language going, most likely resulting in a higher LM rate. Conversely, a group whose set of core values does not include language may be less concerned about its loss, as it may impact only marginally on its distinctive identity.” (Pauwels 2016:106)

In theorie zouden Friezen het dus belangrijk moeten vinden om het Fries door te geven aan de volgende generatie, terwijl de praktijk laat zien dat steeds minder Friezen dat zelf ook doen. Dit verschijnsel is echter niet uniek voor het Fries. Onderzoek van Bennett (1990) laat zien dat ondanks een positieve attitude, vaak weinig steun is voor taalbehoud in het gezin. Een mogelijke reden die daarvoor gegeven wordt, is dat een tweetalige opvoeding vaak wordt afgeraden door professionals uit het onderwijs, de zorg en sociale voorzieningen, ondanks de positieve effecten ervan die onderzoeken uitwijzen (Pauwels 2016:127).

1.2 Probleemstelling

In dit onderzoek wordt gezocht naar de oorzaak achter de discrepantie in de situatie van het Fries. Hierbij wordt onderzocht of Friezen het inderdaad belangrijk vinden dat hun taal blijft bestaan en hoe het antwoord op die vraag in relatie staat met de taalkeuze die ze maken voor de opvoeding van hun eigen kinderen. Daarnaast zal worden gekeken welke andere redenen ouders hebben voor een Fries- of juist Nederlandstalige opvoeding van hun kind. De antwoorden op deze vragen, zullen vervolgens leiden tot beantwoording van de centrale onderzoeksvraag:

In hoeverre vinden Friese ouders het belangrijk de Friese taal door te geven aan de volgende generatie?

De hypothesen die worden getoetst om deze onderzoeksvraag te beantwoorden, worden besproken in 3.6 bij de inhoud van de survey.

1.3 Literatuuroverzicht

De fundering voor dit onderzoek komt in grote lijnen voort uit 2 bronnen, waarover in deze paragraaf meer informatie wordt gegeven. De overige bronnen worden genoemd in de literatuurlijst.

1.3.1 Pauwels 2016

Pauwels geeft in *Language Maintenance and Shift* (2016) een overzicht van onderzoek naar taalbehoud en taalverschuiving bij sprekers van minderheidstalen. Ze geeft hierin antwoord op vragen zoals ‘wat motiveert taalkundige minderheden om hun taal te behouden’ en ‘waarom schakelen anderen juist zo snel mogelijk over?’ Ze haalt hierbij verschillende onderzoeksmethoden aan en haar boek werkt dan ook als een gids voor onderzoek naar taalattitude en minderheidstalen wereldwijd. Het beschrijft eerdere onderzoeken naar taalbehoud en taalverschuiving, onderzoeksmethoden voor onderzoek hiernaar en manieren van data-analyse. Daarnaast geeft ze een beeld van de toekomstige ontwikkelingen op het gebied van taalbehoud en taalverschuiving. Dit boek werkt als een handleiding bij onderzoek naar taalbehoud en dient dan ook als belangrijke bron voor diverse hoofdstukken in dit onderzoek. Omdat dit werk zeer volledig is en Pauwels autoriteit is op het gebied van taalbehoud en taalverschuiving, wordt het niet noodzakelijk geacht andere bronnen te raadplegen over deze termen.

1.3.2 Driessen 2015

Geert Driessen, onderzoeker aan het Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen van de Radboud Universiteit in Nijmegen, heeft diverse onderzoeken gedaan naar taal en cultuur in het onderwijs. Daarnaast is hij een van de vier onderzoekers van het cohortonderzoek COOL⁵⁻¹⁸; een technisch rapport in het basisonderwijs dat om de drie jaar resultaten presenteert van onderzoek naar cognitieve ontwikkeling, onderwijsloopbanen, ontwikkeling van sociale competenties en de sociaal-emotionele ontwikkeling van basisschoolleerlingen. Het doel hiervan is een representatief beeld te geven van zowel de prestaties als schoolloopbanen van de leerlingen, die in verschillende categorieën worden ingedeeld (Driessen et al. 2015). Er zijn rapporten over 2007/08, 2010/11 en 2013/14 uitgekomen. In het onderzoek

worden metingen gedaan onder steeds 400 basisscholen, waarbij een selectie gemaakt is van leerlingen van wie beide ouders geboren zijn in Nederland. Per meting is de steekproefomvang 6000 à 7000 leerlingen. Hiervoor hebben ouders van groep 2 en 4 een vragenlijst ingevuld, waarin werd gevraagd welke taal zij spreken met hun partner, met hun kind en welke taal het kind spreekt met zijn of haar andere ouder, broers en zussen en vriendjes. Voor de respondenten uit Friesland werden twee categorieën gevormd: Fries of Nederlands. De tweede cohortmeting (Driessen et al. 2012) presenteert de resultaten van diverse provincies. Hierin is af te lezen dat in 2011 gemiddeld 38% van de ouders Fries sprak met hun kinderen (39% met vader, 37% met moeder), terwijl dat in 1995 nog gemiddeld 52% was. Na de meting van 2013/14 brengt Driessen in een presentatie voor St. BMD Frysk in Leeuwarden nieuwe cijfers naar buiten, waarin hij zegt dat het gebruik van het Fries onder ouders en kinderen in 2014 afgenomen is tot 34%. De cijfers uit deze presentatie komen ook naar voren in zijn televisieoptreden bij Nieuwsuur in een item over het uitsterven van de Friese taal (Galan, de, Lust. 09-07-2016). Daarnaast spreekt hij in een interview in deze uitzending deze de verwachting uit dat het Fries over een of twee generaties uit zal sterven. Deze cijfers van 2014 zijn verder niet opgenomen in het technische rapport COOL⁵⁻¹⁸. De presentatie zelf is een voldoende betrouwbare bron, omdat de cijfers uit de data van het overkoepelende cohortonderzoek afkomstig zijn en gepresenteerd worden door een van de auteurs.

1.4 Doelstelling

Uit de cijfers van cohortmeting COOL⁵⁻¹⁸ blijkt dus dat het gebruik van het Fries in gezinnen in Friesland de afgelopen twintig jaar is afgenomen. Dit is een opvallend gegeven, gezien de bewering van Bennett (1990) en Pauwels (1980) dat minderheidstaalsprekers het belangrijk vinden dat hun minderheidstaal doorgegeven wordt aan de volgende generatie. De thuistaal is namelijk een van de belangrijkste factoren van het overleveren van een minderheidstaal. Met dit onderzoek wordt gezocht naar een verklaring voor deze discrepantie. Er wordt gekeken welke argumenten ouders hebben voor de taalkeuze die ze maken bij de opvoeding van hun kind. Het doel van dit onderzoek is te achterhalen welke redenen mensen hebben om hun kind al dan niet in het Fries op te voeden. Daarnaast wordt getracht uitspraak te doen over in hoeverre men in Friesland belang hecht aan het voortbestaan van het

Fries en of deze wens overeenkomt met de taalkeuze in hun eigen gezin. Tot slot wordt er teruggekoppeld naar de theorie van Pauwels en wordt er getracht een uitspraak te doen vanuit een nieuw perspectief over de verwachting van Driessen dat het Fries binnen enkele generaties uit zal sterven.

1.5 Maatschappelijke relevantie

Voor ieder onderzoek is het belangrijk dat het een relevantie of een bijdrage heeft aan de maatschappij. In dit onderzoek naar mogelijke taalverschuiving van een minderheidstaal, zit de maatschappelijke relevantie in het behoud van de Friese taal en cultuur. Het antwoord op de onderzoeksvraag in hoeverre de Friese ouders het belangrijk vinden de Friese taal door te geven aan de volgende generatie, kan vervolgens dienen als theoretische basis voor het taalbeleid dat taalbehoud nastreeft.

1.6 Wetenschappelijke relevantie

Dit onderzoek naar mogelijke taalverschuiving in het Friese taalgebied draagt bij aan een groter geheel van onderzoek naar minderheidstalen. Het Fries is op veel vlakken vergelijkbaar met andere minderheidstalen in Europa, dus de uitkomsten en methode van dit onderzoek kan een basis bieden voor onderzoek naar minderheidstalen. Daarnaast dragen de resultaten bij aan onderzoeksveld naar taalbehoud en taalverschuiving, wat relevant is voor taalsituaties overal ter wereld.

1.7 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk wordt het theoretisch kader afgebakend. Hierin worden belangrijke termen gedefinieerd en wordt beschreven wat er momenteel al aanwezig is aan op het gezin gericht taalbeleid. In hoofdstuk 3 wordt de onderzoeksmethode beschreven, die tot stand is gekomen op basis van Pauwels (2016). Vervolgens geeft hoofdstuk 4 een overzicht van de resultaten, met de aandacht op verschillende onderdelen van de survey. In hoofdstuk 5 wordt een conclusie geformuleerd naar aanleiding van de resultaten van dit onderzoek en tot slot zal hoofdstuk 6 de discussie bevatten, waarin ook suggesties voor vervolgonderzoek worden gedaan.

Hoofdstuk 2: Theoretisch kader

In het vorige hoofdstuk is besproken waar het onderzoek zich op richt. Dit hoofdstuk zal verder ingaan op de theoretische achtergrond van het onderzoek. Om een beeld te schetsen van de ontstaanswijze wordt in paragraaf 2.2 ingegaan op de geschiedenis en aard van de Friese taal. Vervolgens worden specifiekere gegevens van de eerdere onderzoeken uiteengezet. Daarna worden de temen taalbehoud en taalverschuiving inhoudelijk besproken, dan wordt de term ‘familie’ tegen een taalkundige achtergrond gespecificeerd. Tot slot wordt er ingegaan op het huidige taalbeleid dat er is vanuit de overheid.

2.1 De Friese taal

Binnen Nederland wordt het Fries voornamelijk gesproken in de provincie Friesland; daar zijn onder de 642.000 inwoners zo’n 350.000 moedertaalsprekers. De taal wordt door 67% van de inwoners van Friesland gesproken (Van Dongera et al. 2017:13). Verder komt de taal voor in het Groninger Westerkwartier en in een aantal regio’s in Duitsland. Met name in Duitsland betreft het verschillende variëteiten (Stephens 1976:567).

2.1.1 Geschiedenis

Het Fries van nu komt voort uit het Oudfries, dat gesproken werd van ongeveer de twaalfde tot zestiende eeuw en valt onder de Oudgermaanse talen. Uit die tijd zijn er nog officiële documenten in het Fries, maar daarna gingen officiële documenten over naar het Nederlands en werd het Fries voornamelijk gebruikt als volkstaal (Jansen, 2018). Vandaag de dag wordt het Fries gebruikt als omgangstaal, maar het wordt ook gebruikt door de overheid. Over dit taalbeleid wordt dieper ingegaan in paragraaf 2.5.

2.1.2 Minderheidstaal en erftaal

Pauwels (2016) zet een theorie uiteen over onderzoek naar *minority languages* en *heritage languages*. Om te bepalen onder welke categorie het Fries valt, is het belangrijke deze termen eerst te definiëren. Een *heritage language*, of erftaal, is

gerelateerd aan een specifiek cultureel erfgoed van de sprekers, terwijl de taal niet de dominante taal is in het land. Aan de definitie voor erftaal zit de voorwaarde dat de taal thuis wordt gesproken en kinderen in deze taal worden opgevoed. Daarnaast moet de taal een lange geschiedenis hebben in het taalgebied waar de taal voorkomt en moeten de sprekers ervan een gezamenlijke vooroudergeschiedenis hebben. (Aalberse & Muysken 2013:1).

De term minderheidstaal kent daarentegen andere criteria. Een veelgebruikte definitie van minderheidstaal is die van Francesco Capotorti:

“A group numerically inferior to the rest of the population of a State, in a non-dominant position, whose members – being nationals of the State – possess ethnic, religious or linguistic characteristics differing from those of the rest of the population and show, if only implicitly, a sense of solidarity, directed towards preserving their culture, traditions, religion or language.”
(Capotorti, 1979:586).

De taal moet dus door een minderheid van de bevolking worden gesproken, niet in een dominante positie zijn en de sprekers moeten overeenkomende kenmerken hebben. Daarnaast moet er een soort solidariteit aanwezig zijn bij de sprekers om deze kenmerken te behouden. Voor minderheidstalen maakt Extra (2004:110) ook nog het onderscheid tussen allochtone minderheidstalen, die van buiten Nederland komen, en autochtone minderheidstalen, die van oorsprong binnen Nederland gesproken werden.

2.1.3 Wat voor soort taal is het Fries?

Volgens de bovenstaande omschrijving, voldoet het Fries aan alle criteria van een erftaal. Het is gerelateerd aan de Friese cultuur en kent als taal een eigen, lange geschiedenis zoals omschreven in 2.2.1. Daarnaast geeft het onderzoek van Driessen et al. (2015) weer dat het Fries thuis wordt gesproken en dat kinderen in het Fries worden opgevoed. De dominantie is het enige punt dat in een grijs gebied valt: in Nederland is het Fries inderdaad niet dominant, maar in het taalgebied Friesland, spreekt 67% de taal (Van Dongera et al. 2017:13). De definitie houdt echter ‘het land’ aan, op basis waarvan kan worden gesteld dat het Fries een erftaal is.

Echter, het Fries kan past ook in het profiel van een (autochtone) minderheidstaal. De sprekers hebben namelijk overeenkomstige culturele en taalkundige eigenschappen en door hun cultuur is er een gemeenschappelijke solidariteit. Net als bij de erftaal, kan bij deze definitie worden getwijfeld over de dominantie van de taal; het Fries is in Friesland dominant, maar in Nederland niet. Omdat de definitie de term ‘State’ aanhoudt, wordt het Fries in dit onderzoek behandeld als zowel erftaal als minderheidstaal. Omdat het onderzoek van Pauwels vaak geen onderscheidt maakt in deze twee typen talen, is het niet noodzakelijk een van beide termen te kiezen.

2.2 Specifieke gegevens eerder onderzoek

De basis van dit onderzoek rust op een constatering en een verwachting uit de presentatie van Driessen (2016). Ten eerste is er een afname vastgesteld in onderzoek van Driessen van het gebruik van het Fries in gezinnen. Daarnaast formuleert Driessen de verwachting dat ten gevolge van deze afname, de Friese taal over enkele generaties uit zal sterven. Echter, om de hierop gebaseerde hypothese te testen, is het belangrijk precieze aantallen van de afname te hebben.

In zijn onderzoek vraagt Driessen de participanten apart welke taal hun kinderen spreken met hun vader en hun moeder. De antwoordmogelijkheden die hij hierbij biedt zijn ‘Nederlands’, ‘Fries/streektaal/dialect’ en ‘buitenlandse taal’, waarop de participanten die een buitenlandse taal spraken uitgeselecteerd werden. Het onderzoek sluit hierbij de mogelijkheid van een tweetalige situatie bij eenzelfde ouder uit. Daarnaast wordt bij de tweede antwoordoptie niet duidelijk of er daadwerkelijk Fries gesproken wordt, of een andere streektaal of dialect.

De uitkomst van het onderzoek is, zoals eerder genoemd, dat het gebruik van Fries, streektaal en/of dialect is afgenomen in een tijdsspanne van 20 jaar. In tabel 1 worden de percentages weergegeven van het aantal kinderen dat Fries, streektaal of dialect met hun vader en moeder spreekt. Aangezien andere talen uitgesloten waren van het onderzoek, betekent het dat de rest van de kinderen Nederlands spreekt met hun ouders.

Tabel 1: spreektaal van kinderen; Fries, streektaal of dialect in 1994 en 2014 (in %) onder 6000 á 7000 leerlingen

Met moeder		Met vader	
1994	2014	1994	2014
47%	33%	49%	34%

Nadat de afname wordt geconstateerd zoals te zien in tabel 1, wordt door Driessen de verwachting uitgesproken dat het Fries over een of twee generaties is uitgestorven. Als dit al tegen gehouden kan worden, zegt Driessen in Nieuwsuur, is dat alleen het geval als ouders het kunnen en ook willen. Dat laatste is volgens hem nog maar de vraag (Driessen, 2016).

Dit onderzoek is erop gericht om te testen of de gemeten afname van Driessen inderdaad zo sterk is als hij beschrijft. Met een andere manier van ondervragen, namelijk met de mogelijkheid voor ouders om voor meertaligheid te kiezen, kan een specifiekere weergave gegeven worden van de actuele taalsituatie in de Friese gezinnen. Daarnaast zouden de uitkomsten van de survey antwoord moeten geven op de vraag of ouders de taal inderdaad nog willen doorgeven. Met de uitkomsten van deze twee gegevens wordt vervolgens een reactie geformuleerd op de verwachting van Driessen dat het Fries over een of twee generaties mogelijk uitsterft.

2.3 Taalbehoud en taalverschuiving

De term taalverschuiving wordt gebruikt wanneer een taal (L1) wordt verbannen ten behoeve van een andere, doorgaans meer dominante taal (L2), waarbij de eerste taal niet compleet uitsterft, maar verdwijnt uit een specifieke taalgemeenschap. Deze taalverschuiving vindt vaak plaats over meerdere generaties, afhankelijk van de gemeenschap, en neemt langzaam af onder gebruikers, functies en taalsituaties. (Pauwels 2016:18).

De term taalbehoud wordt daarentegen gebruikt voor een situatie waarbij men de L1 blijft gebruiken, terwijl L1 een minderheids- of erftaal is (Pauwels 2016:20). De term taalbehoud wordt gebruikt wanneer een gemeenschap verplaatst naar een ander taalgebied en toch zijn eigen taal blijft behouden, of als een L1 gebruikt blijft worden in bepaalde situatie bij verschillende generaties sprekers. Belangrijke factoren

hierbij zijn de periode van voortdurend gebruik sinds taalcontact met de L2, de mate waarin de taal exclusief gebruikt wordt in de gegeven situatie en het aantal situaties waarin de L1 gebruikt blijft worden.

Volgens Driessen (2016) is er in het geval van het Fries dus sprake van taalverschuiving, waarbij het Fries (L1) plaats maakt voor het Nederlands (L2).

2.4 Taal in het gezin

Omdat de familie een belangrijke factor is voor taalbehoud en taalverschuiving, geeft Pauwels een definitie van de term 'familie'. Hoewel bloedlijn een belangrijke factor is in de bepaling wie tot familie wordt gerekend, worden familierelaties als huwelijken, adoptie en andere opvoedingsrelaties niet meegenomen. Daarnaast maken termen als samengestelde gezinnen en pleeggezinnen het moeilijker familie te definiëren (Pauwels 2016:118). Iemand hoeft niet de biologische ouder van een kind te zijn om in dit type onderzoek tot familie te worden gerekend.

In de meeste onderzoeken naar taalbehoud, wordt er onderscheid gemaakt tussen *nuclear family* (de kernfamilie) en *extended family* (de uitgebreide familie). Met kernfamilie worden ouders en hun kinderen bedoeld, terwijl de uitgebreide familie bestaat uit grootouders, ooms en tantes en neefjes en nichtjes.

Dit onderzoek richt zich met name op de kernfamilie, omdat de cijfers uit het onderzoek van Driessen et al. (2015), waarop dit onderzoek gebaseerd is, gaan over de taal tussen ouders en hun kinderen. Omdat de uitgebreide familie wel mogelijk invloed heeft op de taalkeuze van ouders voor hun kind, wordt in de survey hier ook aandacht aan besteed.

2.5 Huidig taalbeleid

Omdat het Fries door het Europese parlement erkend is als minderheidstaal, is het verplicht een taalbeleid op te stellen. Dit geldt ook voor andere minderheidstalen in Europa zoals het Baskisch, het Iers en het Welsh. Dit beleid is vastgelegd in het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden. Naast een Europees beleid, is er voor het Fries ook taalbeleid op landelijk, provinciaal en gemeentelijk niveau. Het Europese taalbeleid betreft de volgende sectoren: onderwijs, rechtspraak, overheid, media en cultuur, sociaal en economisch leven. Daarnaast stelt

de Europese Unie budget beschikbaar voor de uitvoering van het taalbeleid. In het taalbeleid op landelijk niveau zijn de Europese thema's verder uitgediept. Zo heeft ieder type onderwijs eigen doelstellingen en afspraken wat betreft voertaal, lesmateriaal en meertalig onderwijs. De landelijke overheid en de provincie werken nauw samen. De provincie krijgt daardoor wettelijke bevoegdheden, waardoor zij de kerndoelen en ontheffingen beter af kan stemmen op de onderwijspraktijk. Naast de door het Europees Parlement geformuleerde thema's, heeft het provinciale beleid ook betrekking op de rechterlijke autoriteiten, bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten. Het beleid op gemeentelijk niveau, wederom binnen de Europees opgestelde domeinen, is het laagste niveau dat vanuit de overheid is ontwikkeld. De Friese gemeenten hebben hun eigen taalbeleid, die grotendeels overeenkomen. De gemeenten bieden bijvoorbeeld de mogelijkheid om via het gemeentelijke telefoonnummer in het Fries te woord te worden gestaan. Ook wordt schriftelijk contact zoals brieven en e-mails met de gemeenten in het Fries beantwoord en zijn uitnodigingen voor recepties en evenementen tweetalig Nederlands en Fries.

Hoofdstuk 3: Methoden

Dit hoofdstuk richt zich op de verantwoording van de methodologische keuzes die in dit onderzoek zijn gemaakt. In de eerste paragraaf worden de respondenten van het onderzoek besproken. Vervolgens wordt er aandacht besteed aan het materiaal en de instrumentatie dat in het onderzoek is gebruikt. Daarna wordt ingegaan op de procedure en de verwerking van de gegevens. Tot slot wordt de inhoud van de survey per vraag besproken. Op basis van Pauwels (2016) is deze methodesectie opgesteld. Hierin zijn keuzes vervolgens gemaakt met het oog op dit onderzoek specifiek. Deze keuzes gaan over de respondenten, het materiaal, de instrumentatie, de procedure en de verwerking van de gegevens.

3.1 Participanten

Zoals in paragraaf 1.3 omschreven, is dit onderzoek onder andere gebaseerd op de resultaten van het cohortonderzoek COOL⁵⁻¹⁸ van Driessen et al. (2015) Hierin zijn metingen gedaan van het taalgebruik van Friese ouders met hun kinderen, waarbij de resultaten de fundering vormen voor de probleemstelling van dit onderzoek. De metingen in zijn onderzoek zijn gedaan bij ouders van kinderen in groep 2 en groep 4 van de basisschool. Dit betekent dat de kinderen nog in een leeftijd zijn waarin ze hun eerste taal ontwikkelen, en het dus belangrijk is welke taal de ouders met hen spreken. Omwille van de validiteit van dit onderzoek, is ervoor gekozen hier participanten te nemen die ouders zijn van kinderen uit groep 2, 3 of 4. Dit komt voldoende overeen met de ouders uit het cohortonderzoek van Driessen en is daarom een geschikt vervolg hierop. Onder de Friese ouders van kinderen in deze categorie zal een getrapte steekproef worden gedaan.

3.2 Materiaal

Pauwels (2016:48) schrijft dat het in onderzoek naar taalbehoud en taalverschuiving veel voorkomt dat een survey als methode wordt gebruikt. Hiermee kunnen veel participanten worden bereikt en kunnen gegevens gemakkelijk worden geanalyseerd. Het is echter wel belangrijk dat de onderzoeker stilstaat bij de keuze in welke taal de

survey wordt aangeboden, schrijft Pauwels. Dit is met name belangrijk als het onderzoek gaat over taalgebruik: een survey in het Nederlands kan zorgen voor meer Nederlands gebruik in de antwoorden dan Fries. Echter, dit probleem doet zich minder voor bij onderzoek naar taalattitude, omdat het hierbij voor de resultaten niet uitmaakt in welke taal de respondent antwoordt. In dat geval is het volgens Pauwels het beste om de taal te kiezen waarin respondenten het meest gevorderd zijn. Vanwege het lage percentage ouders dat Fries met hun kinderen spreekt, kan ervan uit worden gegaan dat Nederlands over het algemeen het beste wordt beheerst. De survey zal dus in het Nederlands worden aangeboden. De inhoud van de survey zal worden besproken in paragraaf 3.6.

3.3 Instrumentatie

Een survey kan op verschillende manieren worden uitgezet. In dit onderzoek is ervoor gekozen om een online survey te ontwikkelen, waarbij respondenten digitaal deel kunnen nemen. Dit is een efficiënte en snelle manier van dataverzameling, waarbij respondenten vanuit huis kunnen deelnemen via de computer. De survey is opgesteld via Google Forms en de resultaten worden vervolgens geïmporteerd in SPSS, waarmee de data kan worden geanalyseerd.

3.4 Procedure

Bij onderzoek naar een minderheidstaal kan het vaak moeilijk zijn participanten te vinden, omdat er vaak geen registers beschikbaar zijn van mensen met precies de specifieke benodigde talenkennis (Pauwels 2016:49). In geval van dit onderzoek, is de taal sterk gebonden aan een specifieke regio: Friesland. De respondenten moeten Friestalig zijn en zullen in Friesland gezocht worden. Verder moeten de respondenten ouders zijn van kinderen in groep 2, 3 of 4. Mensen in deze doelgroep hebben met elkaar gemeen dat ze gebonden zijn aan basisscholen, vanwege hun kinderen. In het Multilingual Cities Project van Extra en Yağmur (2005) was het makkelijk respondenten te vinden, doordat alle basisschoolleerlingen in zes specifieke steden geschikt waren als respondent en omdat schoolbesturen toestemming gaven voor het afnemen van de survey bij de leerlingen (Pauwels 2016:51). Voor dit onderzoek is het enigszins ingewikkelder omdat de ouders moeten voldoen aan de voorwaarde dat ze

Fries kunnen spreken. Daarom is er sprake van een getrapte steekproef, waarbij een steekproefgrootte van minimaal 100 participanten wordt aangehouden.

Net als in het Multilingual Cities Project zijn er basisscholen benaderd. Deze hebben vervolgens digitaal de survey verspreid onder ouders van groep twee, drie en vier. In de instructietekst van de survey stond vervolgens dat deze alleen bedoeld was voor Friestaligen, waarbij thuis geen andere taal gesproken wordt dan Fries of Nederlands. De reacties op de survey werden vervolgens digitaal opgestuurd, automatisch in een Excelsheet geladen en geïmporteerd in SPSS.

3.5 Verwerking gegevens

De uitkomsten van de survey zijn ingeladen in SPSS, waarmee verschillende testen gedaan worden. Per vraag is een analyse gedaan van de resultaten, waarbij is gekeken naar de verdeling. Daarnaast zijn er op basis van eerdere literatuur hypothesen opgesteld van correlatie tussen verschillende variabelen, die vervolgens zijn getest. Hiermee kunnen deze hypothesen geaccepteerd of verworpen worden. De resultaten worden weergegeven en besproken in hoofdstuk 4.

3.6 Inhoud survey

De survey is opgebouwd uit verschillende categorieën, te weten: demografische gegevens, algemene taalsituatie, meespelende factoren, belang van de taal en tweetaligheid. Voorafgaand is een kleine tekst ingevoegd met informatie over het onderzoek en een instructie voor het invullen van de survey.

In de demografische gegevens worden geslacht en leeftijd gevraagd. Geslacht is binnen de sociolinguïstiek een variabele die invloed heeft op taalgebruik en taalattitude. Daarnaast speelt leeftijd een belangrijke rol in het proces van taalbehoud en taalverschuiving; op hogere leeftijd vindt men gebruik van de minderheidstaal vaak belangrijker dan op jonge leeftijd (Pauwels 2016:48). Hiervoor zijn vijf leeftijdscategorieën gemaakt met stappen van tien jaar, waarmee de uitkomsten overzichtelijk doch voldoende precies zijn.

In de categorie algemene taalsituatie wordt gemeten hoe de taalsituatie thuis is bij de participanten. Volgens Pauwels (1985:46) heeft de taalachtergrond van de opvoedpartner een grote invloed op de taalkeuze bij de opvoeding van kinderen:

indien de partner de minderheidstaal niet spreekt, is de kans aanzienlijk kleiner dat de kinderen deze van huis uit meekrijgen. Daarnaast is het belangrijk te vragen in hoeverre de taalkeuze een bewuste keuze was. Als dit inderdaad voor veel participanten een bewuste keuze was, worden de vragen over de meespelende factoren belangrijker voor het onderzoek. Daarnaast is het ook een interessant gegeven voor de uitkomst van het onderzoek als blijkt dat de taalkeuze in Friese gezinnen vaak een onbewuste keuze is. Vervolgens wordt hier gevraagd in hoeverre het noodzakelijk is dat de kinderen de minderheidstaal spreken, om met hun familieleden te communiceren. Naar verwachting is er een correlatie tussen een hoge noodzakelijkheid van Friese taalbeheersing voor communicatie binnen de familie en een hoge mate van Fries taalgebruik binnen het gezin. Tot slot wordt er gevraagd in hoeverre het Fries voor de participanten onderdeel is van hun identiteit. Er zijn, zoals beschreven in paragraaf 1.2, tegenstrijdige bronnen over de rol van de identiteit in het taalbehoud. Omdat de meest recente bron (Pauwels, 2016) aangeeft dat de mate waarin een minderheidstaal onderdeel is van de identiteit van de sprekers wel invloed heeft op het verlangen de taal door te geven aan de volgende generatie, is de hypothese gebaseerd op die bron.

In de derde categorie worden ouders gevraagd welke factoren mee hebben gespeeld in de keuze voor de thuistaal. Ook wanneer dit een onbewuste keuze is geweest, kunnen ouders uitspraak doen over welke factoren zij denken die mee hebben gespeeld. Op basis van Pauwels (2016) en Mosty et al. (2013) zijn de volgende factoren geformuleerd: de mening van familieleden, eerdere ervaring met tweetaligheid en het feit dat de kinderen Fries en dat ze Nederlands op school leren. Er wordt getoetst of dit in de situatie van het Fries ook het geval is.

De vierde categorie gaat over het belang van het Fries. Hier wordt de attitude van de ouders gemeten, wat betreft het belang van de Friese taal. De houding van de ouders ten opzichte van het Fries is een factor voor de mate waarin ouders het belangrijk vinden dat kinderen de taal leren (Wurm 2002:11). Deze attitude wordt gemeten over de volgende onderwerpen: de carrièrekansen van het kind, het voortbestaan van de Friese taal en het voortbestaan van de Friese cultuur.

De laatste categorie meet de houding van de ouders ten opzichte van tweetaligheid. Een negatieve houding ten opzichte van tweetaligheid kan betekenen dat ouders ervoor kiezen geen Fries met de kinderen te spreken. Dit is aannemelijker dan dat het zou betekenen dat de kinderen enkel Fries leren, omdat zij verplicht zijn

Nederlands op school spreken. Wanneer ouders ervoor kiezen enkel of gedeeltelijk Fries met de kinderen te spreken, is er sprake van tweetaligheid bij de kinderen. Indien ouders willen dat hun kind slechts een taal leert, kan dat enkel het Nederlands zijn. Daarnaast schrijven Mosty et al.: 'If parents have positive views towards bilingualism, they are likely to use their mother tongue in the home and want their children to learn it, even if it is a minority language' (2013:1). Dit betekent dat het belangrijk is om naast de houding ten opzichte van het Fries, ook de houding ten opzichte van tweetaligheid te meten. Eerst is gevraagd hoe positief de participanten staan tegenover tweetaligheid en hoe goed zij vooraf geïnformeerd waren over het onderwerp. Smith en Gibbard (2011) ontdekten namelijk dat hoe beter ouders geïnformeerd zijn over tweetaligheid, hoe positiever zij ertegenover staan. Vervolgens is gekeken in hoeverre ouders het gevoel hebben dat hun inzet voor tweetaligheid doorslaggevend is in de taalontwikkeling van hun kinderen en in hoeverre men denkt dat het leren van een tweede taal slechte invloed heeft op de eerste taalverwerving. Daarna wordt gevraagd of ouders het nuttiger vinden voor hun kind om Nederlands te leren, dan om Fries te leren. Deze vraag gaat niet alleen over tweetaligheid, maar ook over taalattitude. Naar verwachting hangt een hogere score op deze vraag samen met minder gebruik van Fries in het gezin. Tot slot krijgen participanten in een open vraag de gelegenheid om andere redenen voor de taalkeuze of opmerkingen over de opvoedtaal op te geven. Deze worden apart geanalyseerd en veelvoorkomende redenen worden besproken..

Ter verduidelijking worden hypothesen die deze survey test hier in een lijst weergegeven:

1. Een hoge leeftijd correleert met veel gebruik van het Fries.
2. Indien de partner de minderheidstaal niet spreekt, wordt er in het gezin minder Fries gesproken dan wanneer de partner dat wel doet.
3. Een hoge noodzakelijkheid van Friese taalbeheersing voor communicatie binnen de familie correleert met een hoge mate van Fries taalgebruik binnen het gezin.
4. Er is correlatie tussen de rol van het Fries voor de identiteit en de mate waarin men het belangrijk vindt dat het Fries wordt doorgegeven.

5. De mening van familieleden, eerdere ervaring met tweetaligheid en het feit dat de kinderen Fries en Nederlands op school leren, zijn meespelende factoren in de keuze voor de thuistaal.
6. Een negatieve houding ten opzichte van tweetaligheid correleert met weinig gebruik van Fries in het gezin.
7. Hoe beter ouders geïnformeerd zijn over tweetaligheid, hoe positiever zij ertegenover staan.
8. Wanneer men het Nederlands nuttiger vindt dan het Fries, wordt er naar verwachting minder Fries gesproken in het gezin.

Hoofdstuk 4: Resultaten

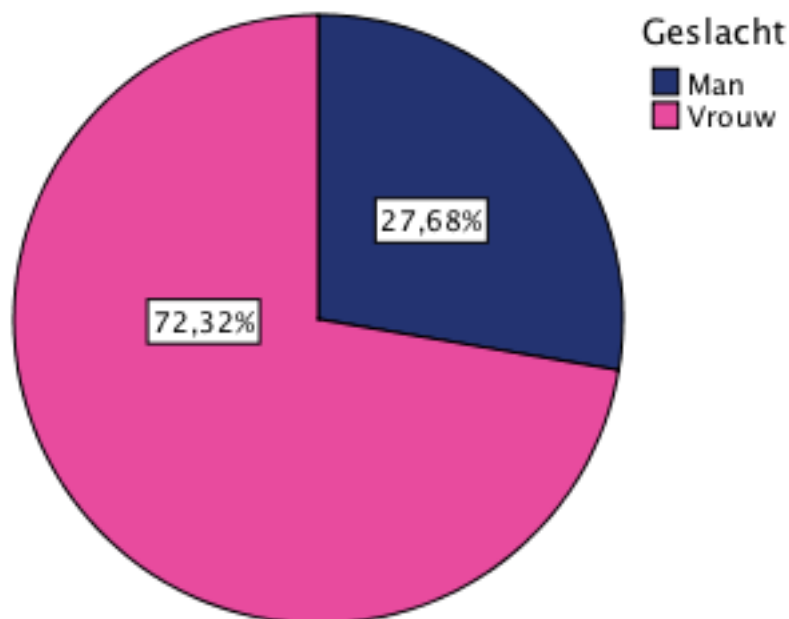
Dit hoofdstuk presenteert de resultaten en de analyse van dit onderzoek. In het methodologisch kader is besproken dat de afgenomen survey is ingedeeld in de volgende categorieën: demografische gegevens, algemene taalsituatie, meespelende factoren, belang van de taal en tweetaligheid. In paragraaf 4.1 worden de resultaten per categorie geanalyseerd. De percentages worden afgerond in hele getallen en de tabellen van vraag 5 tot en met 19 hebben op de x-as de ordinale verdeling en op de y-as 'count' de absolute aantallen deelnemers. Nadat de resultaten zijn weergegeven, worden de uitkomsten van de statistische toetsen die zijn uitgevoerd in paragraaf 4.2 uiteengezet.

4.1 Resultaten survey

Categorie: demografische gegevens

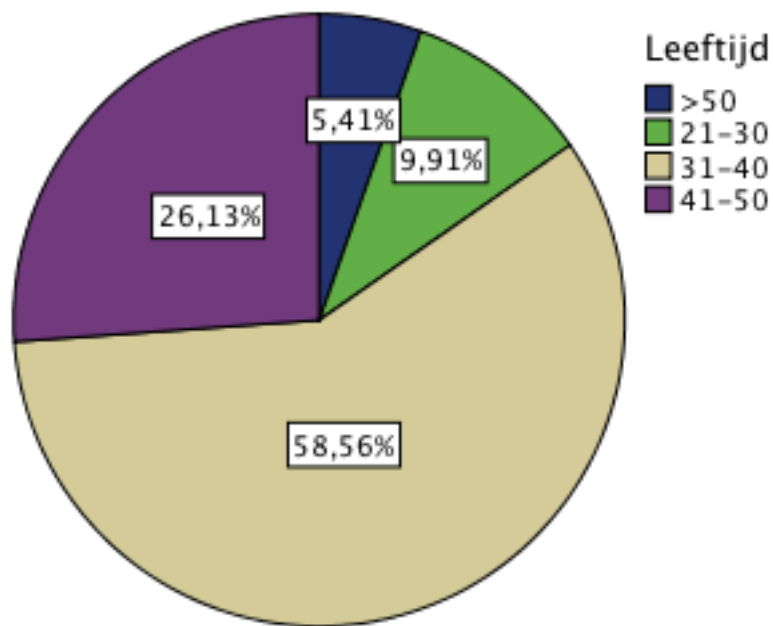
Onder de categorie demografische gegevens zijn twee vragen opgenomen die gericht zijn op het geslacht en leeftijd van de respondent.

Vraag 1. Wat is uw geslacht?

72% van de respondenten is vrouw, tegenover 28% man.

2. Wat is uw leeftijd?

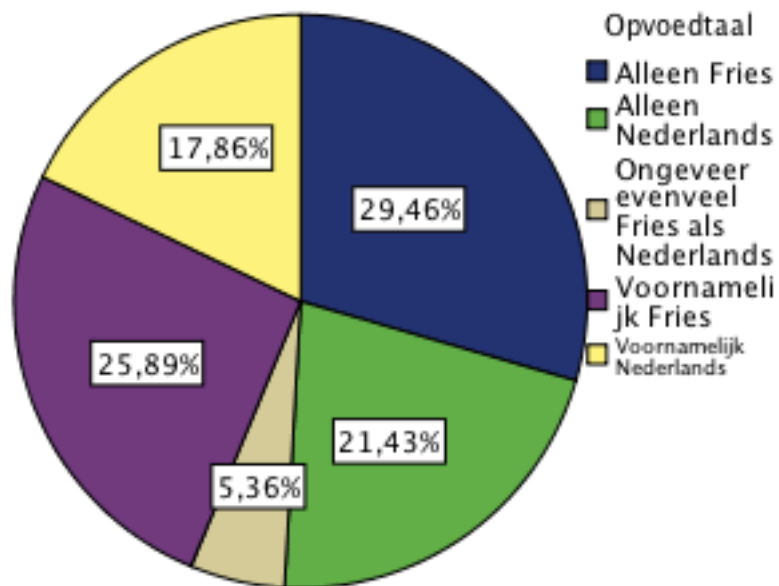

Figuur: leeftijd respondenten

De grootste groep respondenten, die ouders van kinderen in groep 2, 3 en 4 bevat, valt in de leeftijdscategorie 31-40. Daarna is 41-50 het grootst, met ruim een kwart van de respondenten. 5% van de respondenten is ouder dan 50 en niemand van de respondenten is jonger dan 21.

Categorie: algemene taalsituatie

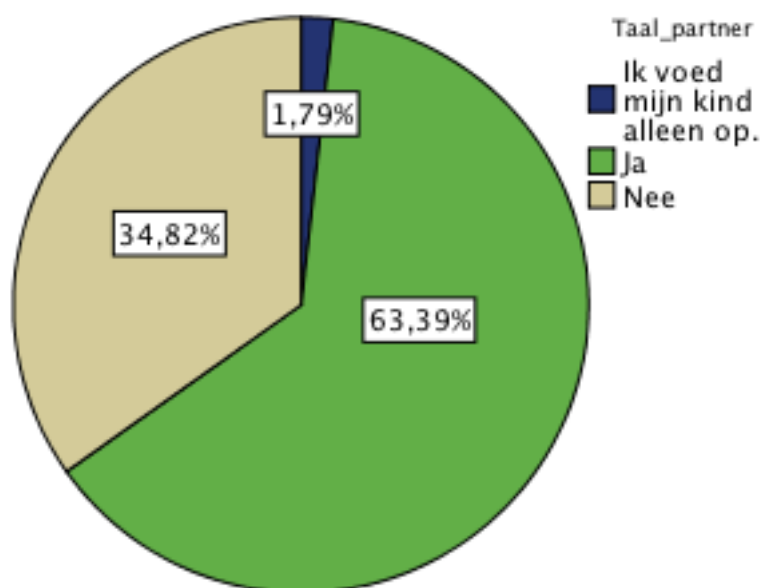
Vraag 3. Welke taal/talen spreekt u met uw kind?

Figuur: opvoedtaal respondenten

Een relatief kleine groep geeft aan evenveel Fries als Nederlands te spreken (5%). De grootste groep spreekt alleen Fries, en de tweede grootste groep voornamelijk Fries. De groepen Alleen Nederlands en Voornamelijk Nederlands volgen daarop met beide ongeveer een vijfde van de respondenten.

4. Is de partner met wie u uw kind opvoedt Friestalig?

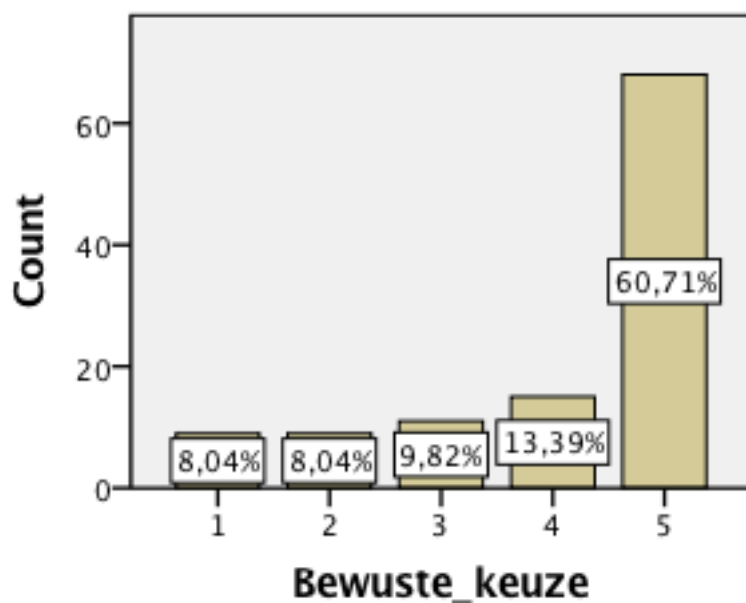

Figuur: taal opvoedpartners

Het grootste gedeelte van de respondenten heeft een Friestalige opvoedpartner. Ongeveer een derde heeft een partner die geen Fries spreekt en bij enkele respondenten was er geen sprake van een opvoedpartner.

Geef aan in hoeverre de volgende stellingen van toepassing zijn.

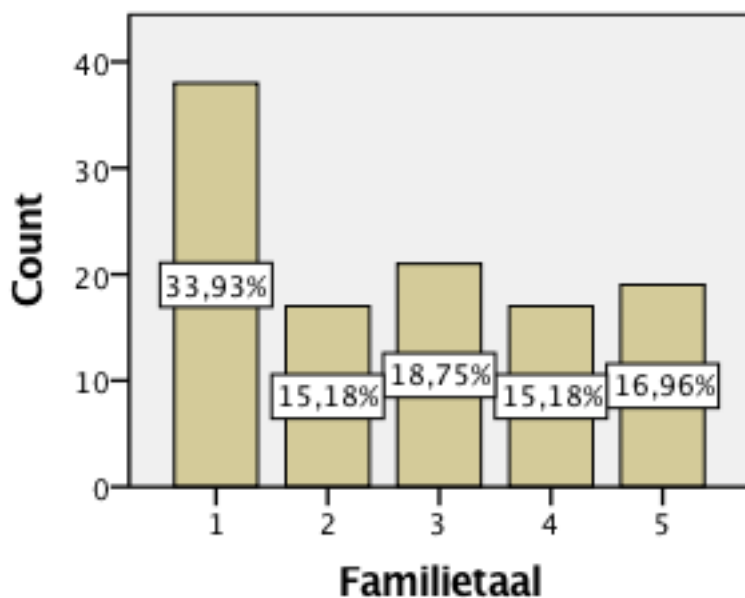
5. De keuze voor de opvoedtaal van mijn kind heb ik bewust gemaakt.

Figuur: bewustheid taalkeuze

Het grootste gedeelte van de respondenten (61%) geeft aan een volledig bewuste keuze te hebben gemaakt voor de opvoedtaal. Slechts een zeer kleine minderheid geeft aan dat hun keuze niet of nauwelijks bewust was. Uit een toets voor correlatie blijkt dat er geen correlatie is tussen de bewustheid van de keuze en de keuze voor opvoedtaal. Dit betekent dat een bewustere keuze niet per se samengaat met meer of juist minder gebruik van Fries in het gezin; het kan met alle verdelingen van de opvoedtaal samengaan. De gemiddelde score is 4,11.

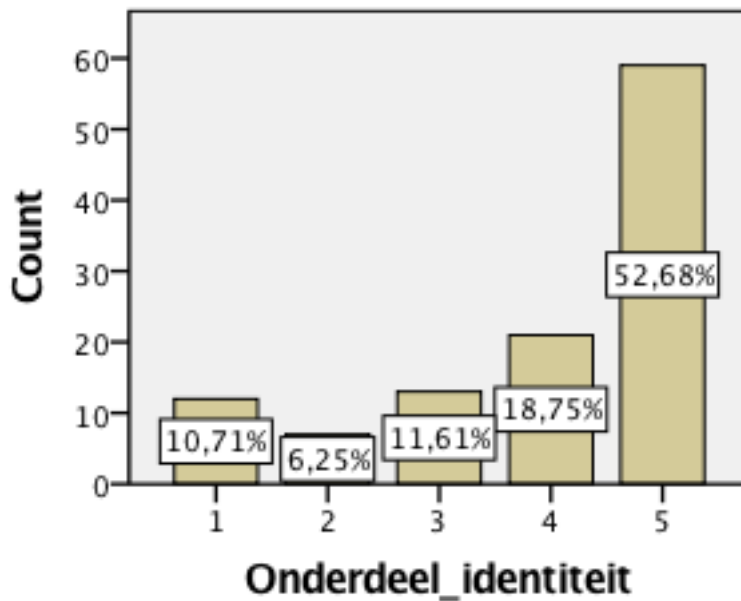
6. Om met zijn/haar familie te kunnen communiceren, heeft mijn kind het nodig de Friese taal te beheersen.

Figuur: keuze familietaal

De resultaten van deze vraag zijn redelijk verspreid. De grootste groep (34%) geeft aan dat het kind het Fries niet nodig heeft om met de familie te communiceren. Voor de andere respondenten geldt dat het kind het af en toe, tot helemaal nodig heeft. De gemiddelde score is 2,66.

7. De Friese taal is een onderdeel van mijn identiteit.

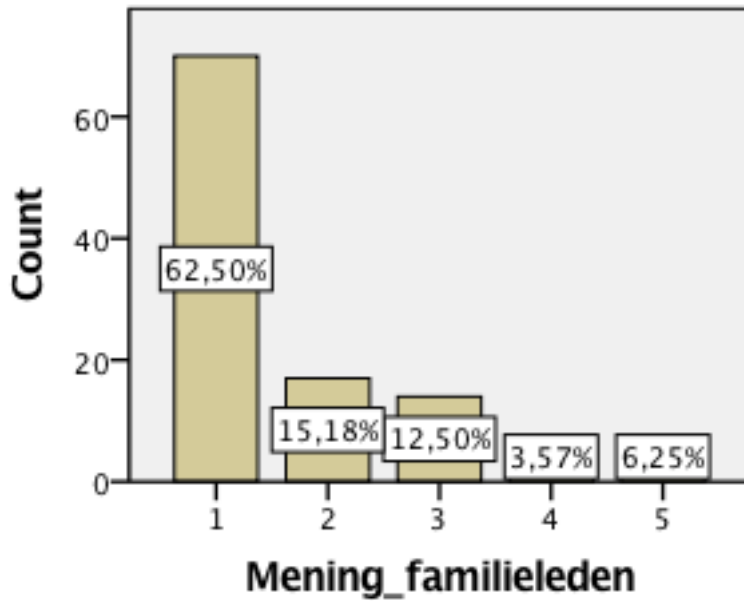
Figuur: Fries als onderdeel van de identiteit

Ruim de helft van de respondenten geeft aan dat de Friese taal onderdeel is van hun identiteit en voor 19% is dit redelijk het geval. Voor ruim een op de tien is de Friese taal naar eigen zeggen helemaal geen onderdeel van hun identiteit. De gemiddelde score is 3,96.

Categorie: meespelende factoren

Geef aan hoe belangrijk de volgende factoren waren in de beslissing voor de opvoedtaal:

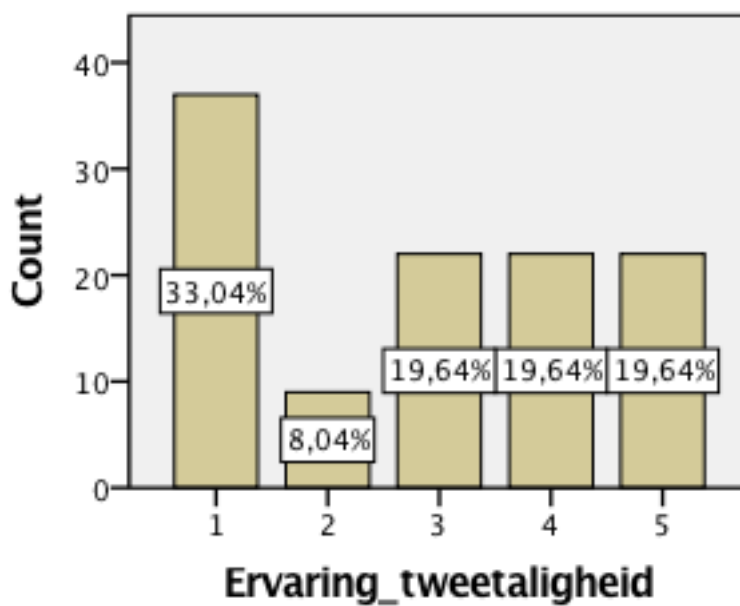
8. De mening van familieleden.

Figuur: invloed mening familieleden

Voor de meeste respondenten (63%) had de mening van familieleden geen invloed op de keuze voor de opvoedtaal. Slechts enkele respondenten geven aan dat dit redelijk of zeer veel invloed had op die keuze. De gemiddelde score is 1,76.

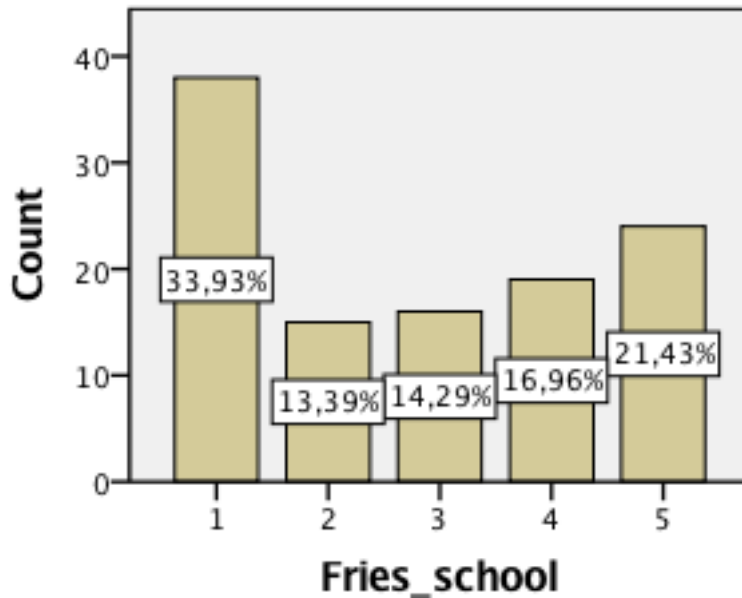
9. Eerdere ervaring met tweetaligheid.

Figuur: invloed ervaring met tweetaligheid

Eerdere ervaring met tweetaligheid heeft een zeer verdeelde invloed. Ongeveer een derde geeft aan dat het geen invloed heeft, maar bijna 40% geeft aan dat het redelijk tot zeer veel invloed had op de keuze voor de thuistaal. De gemiddelde score is 2,85.

10. Het feit dat de kinderen Fries leren op school.

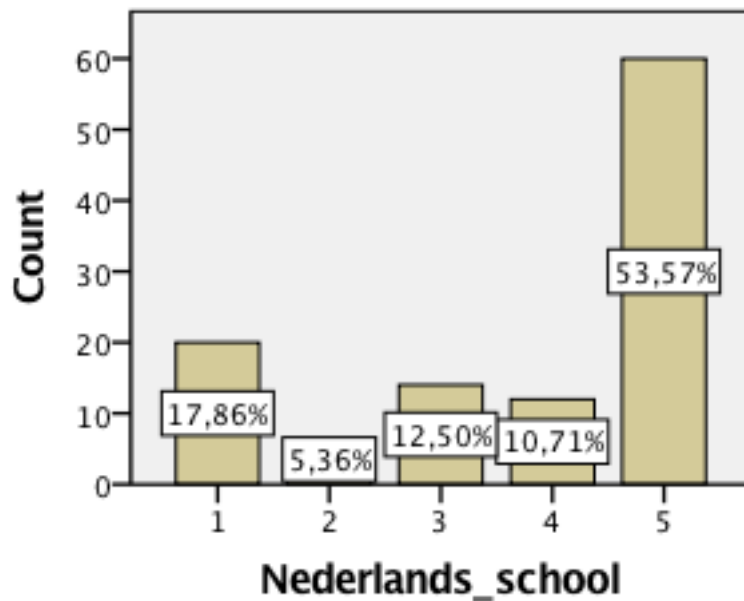

Figuur: invloed Fries op school

Ruim een derde van de respondenten geeft aan dat het feit dat de kinderen Fries leren op school geen invloed heeft gehad op de keuze voor de thuistaal. De andere twee derde van de respondenten zijn redelijk gelijk verdeeld. De gemiddelde score is 2,79.

11. Het feit dat de kinderen Nederlands leren op school.

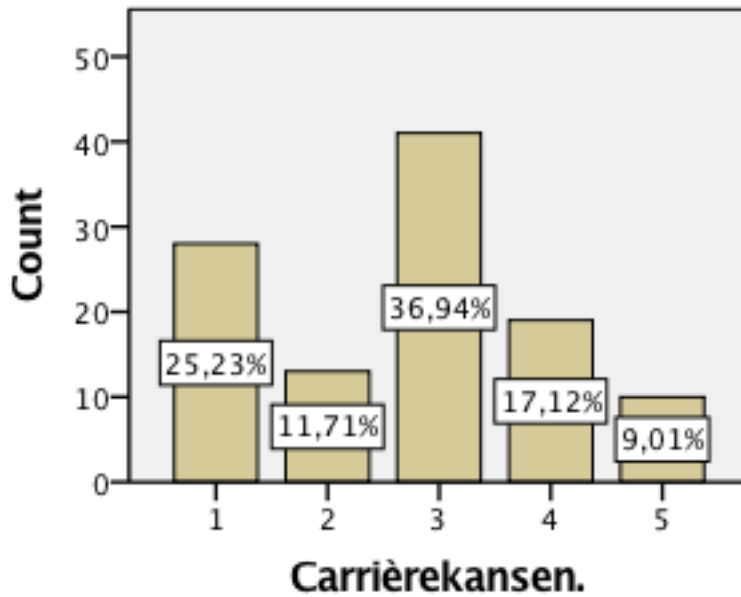
Figuur: invloed Nederlands op school

Het feit dat de kinderen Nederlands leren op school is voor meer dan de helft van de respondenten van zeer sterke invloed op de keuzetaal thuis. 18% geeft aan dat dit voor hen helemaal niet het geval is. De andere respondenten zitten daartussenin. De gemiddelde score is 3,77.

Categorie: belang van de taal

Geef aan in hoeverre het volgens u positief is voor kinderen om Fries te spreken.

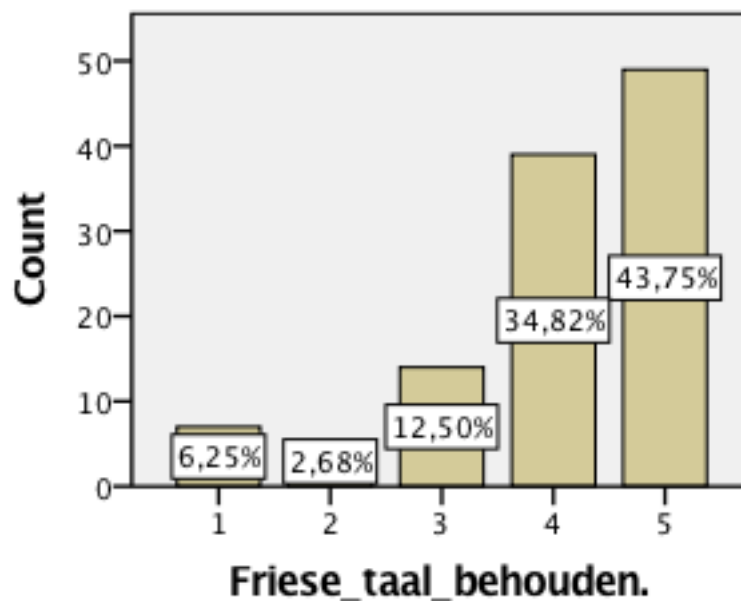
12. Het vergroot hun carrièrekansen.

Figuur: mening Fries voor carrièrekansen

De grootste groep respondenten is neutraal over de stelling of het Fries de carrièrekansen van de kinderen vergroot. Een kwart geeft aan het hiermee volledig oneens te zijn en minder dan een tiende geeft aan het volledig eens te zijn met de stelling. De gemiddelde score is 2,80.

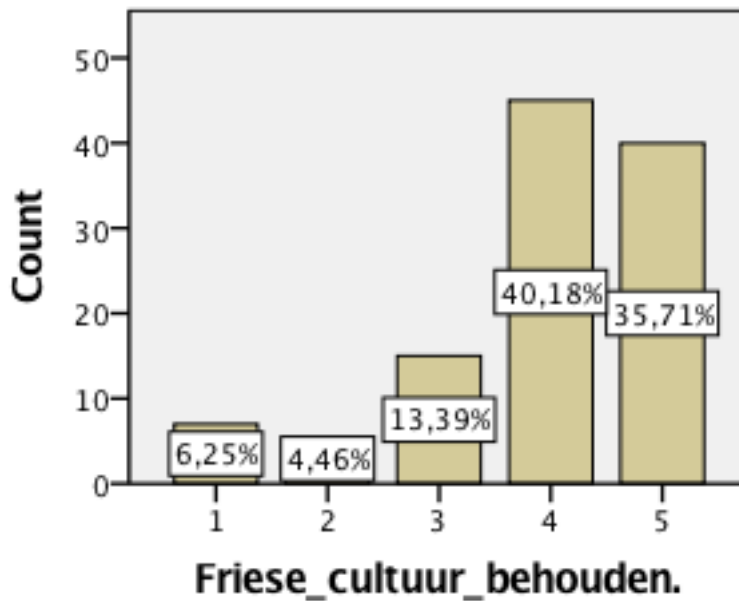
13. De Friese taal blijft hierdoor behouden.

Figuur: mening taalbehoud Fries

De meeste respondenten zijn het eens (44% zeer eens en 35% redelijk eens) met de stelling dat het positief is als de Friese taal behouden blijft doordat kinderen Fries leren spreken. Een relatief klein deel is het oneens (6% zeer en 3% redelijk oneens) met deze stelling. De gemiddelde score is 4,07.

14. De Friese cultuur blijft hierdoor behouden.

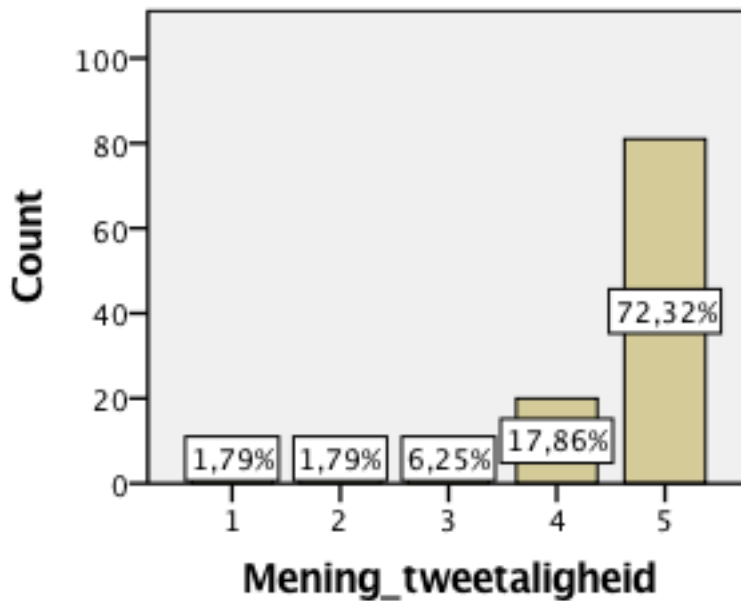

Figuur: mening cultuurbehoud Fries

Vergelijkbaar met de uitkomst van vraag 13 is het grootste gedeelte van de respondenten het eens met de stelling dat het positief is als de Friese cultuur behouden blijft doordat kinderen Fries leren spreken. Ongeveer een tiende is het hier zeer of redelijk mee oneens. De gemiddelde score is 3,95.

Categorie: tweetaligheid

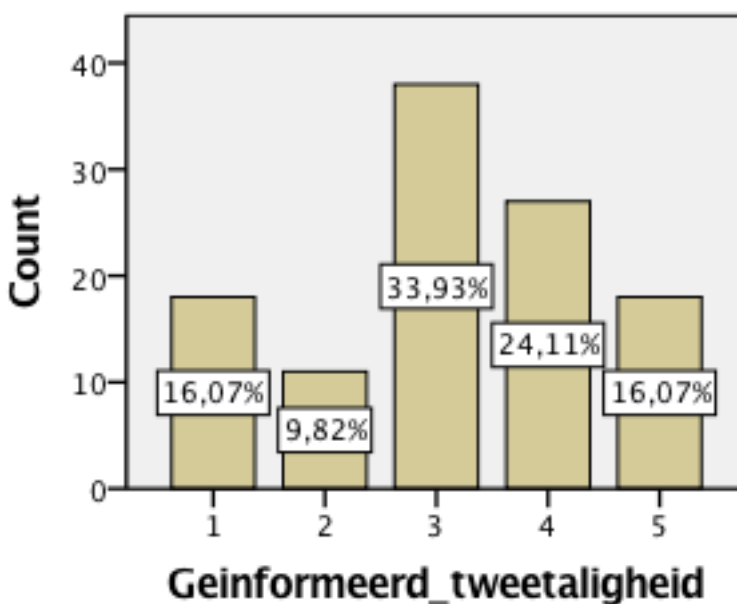
15. Hoe denkt u over tweetaligheid?

Figuur: mening tweetaligheid

Ruim 72% van de respondenten is zeer positief over tweetaligheid. Ruim 17% is redelijk positief en iets meer dan 6% is neutraal. Slechts enkele respondenten zijn redelijk tot zeer negatief over tweetaligheid. De gemiddelde score is 4,57.

16. Hoe goed was u vooraf geïnformeerd over tweetalig opvoeden?

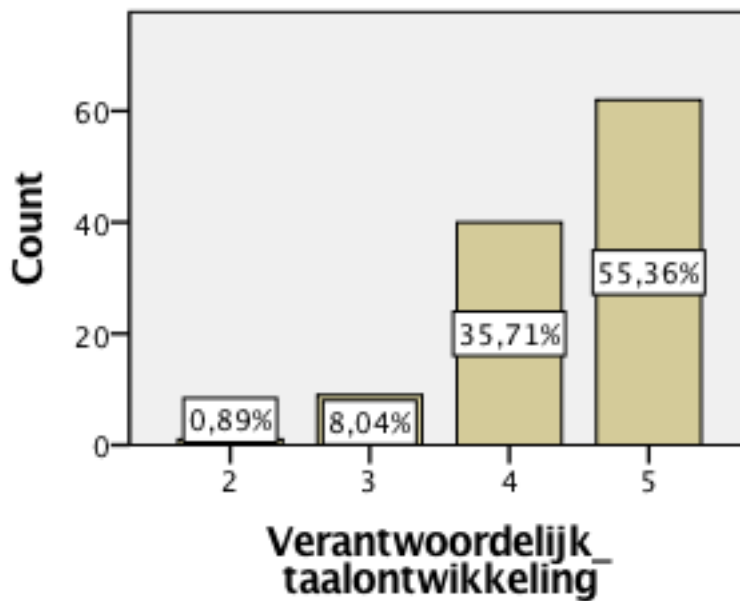

Figuur: mate van geïnformeerd zijn over tweetaligheid

De uitkomst van hoe goed men geïnformeerd was over tweetaligheid, is bijna normaal verdeeld. Ruim een derde is hierin neutraal, en iets meer respondenten waren redelijk goed geïnformeerd dan redelijk slecht. De uitkomst van zeer goed en zeer slecht is gelijk met 16%. De gemiddelde score is 3,14.

Geef aan in hoeverre u het eens bent met de volgende stellingen:

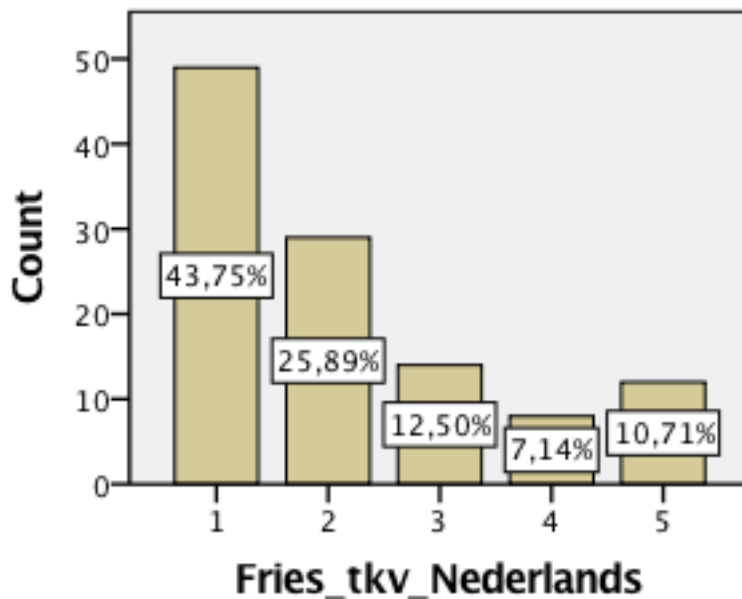
17. Als ouder ben ik verantwoordelijk voor de taalontwikkeling van mijn kind.

Figuur: mate verantwoordelijkheid taalontwikkeling

Meer dan de helft van de ouders voelt zich zeer verantwoordelijk voor de taalontwikkeling van zijn/haar kind, en ruim een derde voelt zich redelijk verantwoordelijk. Niemand geeft aan hier helemaal niet verantwoordelijk voor te zijn en slechts een enkeling het redelijk oneens met de stelling. Iets meer dan 8% is neutraal in de stelling. De gemiddelde score is 4,46.

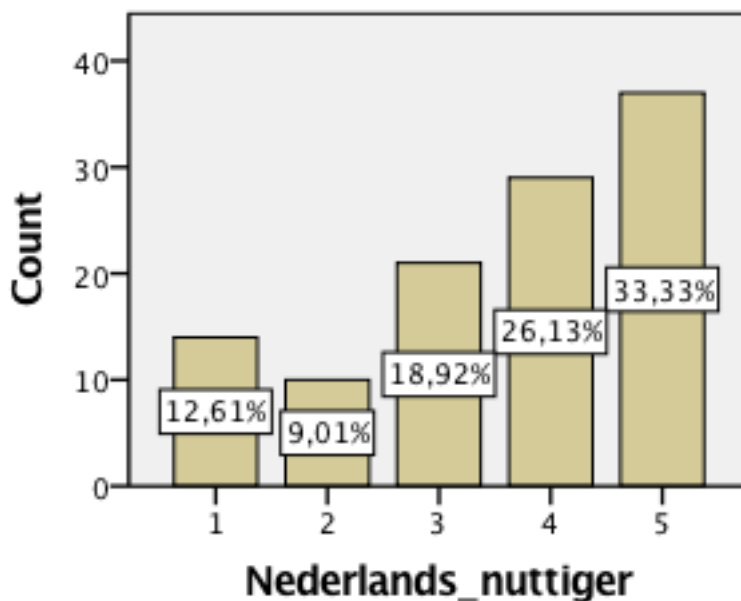
18. Als ik Fries met mijn kinderen spreek, gaat dat ten koste van hun Nederlands.

Figuur: inschatting verlies Nederlands door Fries

Veel respondenten geven aan dat hun kind niet of nauwelijks slechter Nederlands zal leren als er Fries tegen ze wordt gesproken thuis. Ruim 10% denkt dat dit zeker wel en 7% denkt dat redelijk het geval is. De gemiddelde score is 2,15.

19. Het is voor mijn kinderen nuttiger om Nederlands te leren dan Fries.

Figuur: mening of Nederlands nuttiger is

Precies een derde van de respondenten is het zeer eens met de stelling dat Nederlands leren nuttiger voor hun kinderen is dan Fries. Ruim een kwart is het hier redelijk mee eens. Ongeveer een op de acht respondenten is het volledig oneens met de stelling en vindt het Nederlands niet nuttiger voor hun kinderen dan het Fries en 9% is het redelijk oneens. Bijna 19% is hier neutraal over. De gemiddelde score is 3,54.

20. Heeft u nog andere redenen voor de taalkeuze in uw gezin of heeft u andere aanvullingen/opmerkingen? Vul deze dan hier in.

Doordat deze vraag niet verplicht was in te vullen, zijn er minder reacties dan bij andere vragen. Eenendertig respondenten hebben op deze open vraag een antwoord gegeven, waarbij de meesten een of meerdere redenen noemen welke reden ze hadden voor de taalkeuze in hun gezin. Het argument dat het meest door de respondenten wordt genoemd, is dat het voor hen vanzelfsprekend is om Fries te spreken. Dit werd negen keer genoemd. Zo schreef een participant: ‘Het is gewoon vanzelfsprekend voor ons, het is voor ons ‘onmogelijk’ om thuis Nederlands te spreken, dat lukt niet als je beide Fries bent (maar we willen het ook niet;-))’ Sommige respondenten geven hierbij aan dat hun ouders hen ook in het Fries opgevoed hebben, wat het vanzelfsprekend maakt.

Daarnaast wordt het argument dat tweetalig opvoeden goed is zes keer genoemd. Zoals blijkt uit de andere vragen van de survey is dit een bekend argument voor een Fries-Nederlandse opvoeding. Een participant schrijft: ‘Doorgaans leren kinderen die tweetalig worden opgevoed later makkelijk andere talen. Dat was één van de redenen om onze kinderen meertalig op te voeden.’

Verder schrijven vier respondenten dat de partner niet Friestalig is, waarbij dit voor een respondent reden is tot een tweetalige opvoeding (vader spreekt Nederlands en moeder Fries met de kinderen) en de andere drie juist niet. Het gevoel speelt ook bij vier mensen een belangrijke rol, zo schrijft een respondent over het Fries: ‘De taal is de taal van mijn gevoel. Myn memmetaal. Daarom is het voor mij logisch om die te gebruiken met mijn kinderen.’

4.2 Resultaten toetsing hypotheses

In de vorige paragraaf zijn de resultaten van de survey weergegeven. Om conclusies te kunnen trekken uit deze resultaten, is het van belang om statistische toetsen uit te voeren. Het doel is te meten of er sprake is van correlatie, dus moet er een correlatietoets gedaan worden. Om de keuze voor de juiste correlatietoets te kunnen maken is het van belang om naar de variabelen te kijken. Kwalitatieve variabelen kunnen worden verdeeld in nominale, ordinale en schaalvariabelen. Afhankelijk van de types variabelen moet worden bepaald welke correlatietoets wordt gedaan.

Voor correlatie geeft SPSS de mogelijkheid voor drie toetsen, te weten: Pearson, Kendall's tau en Spearman. De Pearson correlatie wordt gebruikt wanneer de afhankelijke variabele in schaal is. Bij geen van de variabelen in dit onderzoek is dat het geval, omdat er gebruik gemaakt is van likert schalen. De uitkomsten daarvan zijn daarom ordinaal. De variabele geslacht en taal_partner zijn nominaal, maar deze zijn niet als afhankelijke variabele in een toets gebruikt. Kendall's tau wordt als toets gebruikt wanneer het aantal proefpersonen kleiner is dan 30 en Spearman bij een aantal groter dan 30. Voor dit onderzoek zijn 112 respondenten, dus is Spearman de correlatietoets die moet worden gebruikt.

Na het importeren van de gegevens in SPSS is eerst de data correct gemaakt. Variabelen die in string gemeten zijn, zijn omgecodeerd naar een numerieke waarde. Dit is gebeurd bij de variabelen 'Leeftijd', 'Opvoedtaal' en 'Taal_partner'. Hierbij heeft de laagste leeftijd (<21) de laagste waarde (1) gekregen en de hoogste leeftijd (>51) de hoogste waarde (5). De variabele 'Opvoedtaal' is zo omgecodeerd dat een score van 1 betekent dat er geen Fries gesproken wordt in het gezin en hoe hoger de score, hoe meer Fries in het gezin. Een score van 5 betekent dus dat er alleen Fries wordt gesproken. Tot slot heeft de variabele 'Taal_partner' een 1 gekregen bij het antwoord 'Ja' en een 2 bij het antwoord 'Nee'. De mogelijkheid 'Ik voed mijn kind alleen op' is hierbuiten gelaten omdat die categorie eruit werd gehaald voor de correlatie. Dit was namelijk bij slechts twee respondenten het geval, waardoor dit geen voldoende aantal is om een betrouwbare correlatiemeting op te doen.

Bij de omgecodeerde variabelen is '_N' toegevoegd aan de naam. Er is sprake van significantie bij een p-waarde lager dan .05. De scores worden als volgt geïnterpreteerd:

- .00-.19 heel zwak
- .20-.39 zwak
- .40-.59 gemiddeld
- .60-.79 sterk
- .80-1.0 heel sterk

1. Een hoge leeftijd correleert met veel gebruik van het Fries.

Om deze hypothese te toetsen is correlatie gemeten tussen de variabele 'Leeftijd_N' en 'Opvoedtaal_N'. De correlatiecoëfficiënt is .003 en de p-waarde .973. Er is dus nauwelijks correlatie en absoluut geen sprake van significantie. Deze hypothese is verworpen.

2. Indien de partner de minderheidstaal niet spreekt, wordt er in het gezin minder Fries gesproken dan wanneer de partner dat wel doet.

Hier is correlatie getest tussen de variabelen 'Opvoedtaal_N' en 'Taal_partner_N'. In deze analyse zijn twee respondenten uit de analyse gelaten die aangaven geen opvoedpartner te hebben. Antwoord 'ja' heeft een score van 1 gekregen, antwoord 'nee' van 2. Hier is een negatieve correlatie gevonden van .489 met een p-waarde <.01. De correlatiecoëfficiënt is hoog genoeg om vast te stellen dat een bij een Friestalige opvoedpartner er meer Fries in het gezin wordt gesproken. Deze hypothese is dus geaccepteerd.

3. Een hoge noodzakelijkheid van Friese taalbeheersing voor communicatie binnen de familie correleert met een hoge mate van Fries taalgebruik binnen het gezin.

Voor deze hypothese is correlatie gemeten tussen 'Opvoedtaal_N' en 'Familietaal'. Deze toets gaf een correlatiecoëfficiënt van .469 en een p-waarde van <.01. Dit geeft aan dat meer Fries in het gezin samengaat met een hogere noodzakelijkheid van beheersing van het Fries in de familie. Deze hypothese is geaccepteerd.

4. Er is correlatie tussen de rol van het Fries voor de identiteit en de mate waarin men het belangrijk vindt dat het Fries wordt doorgegeven.

Variabele 'Onderdeel_identiteit' is hier getoetst op correlatie met de variabele 'Friese_taal_behouden'. Dit verschil is significant ($p < .01$) en de correlatie is gemiddeld (.469). Deze hypothese is daarmee geaccepteerd.

5. De mening van familieleden, eerdere ervaring met tweetaligheid en het feit dat de kinderen Fries en Nederlands op school leren, zijn meespelende factoren in de keuze voor de thuistaal.

Voor deze hypothese is de variabele 'Opvoedtaal_N' op correlatie getest met de variabelen 'Mening_familieleden', 'Ervaring_tweetaligheid', 'Fries_school' en 'Nederlands_school'. De uitkomst was als volgt:

'Mening_familieleden' Correlatie: .168, p-waarde: .076

Deze correlatie is zeer zwak en niet significant. Hierbij is er dus geen correlatie aangetoond.

'Ervaring_tweetaligheid' Correlatie: .272, p-waarde: .004

Deze correlatie is zwak, maar wel significant. Hierbij is dus een correlatie aangetroffen, al is deze niet erg groot.

'Fries_school' Correlatie: .279, p-waarde: .003

Deze correlatie is zwak, maar significant. Hierbij is dus ook een zwakke correlatie gemeten.

'Nederlands_school' Correlatie: -.139, p-waarde: .144

Hier is een zeer zwakke, negatieve correlatie gevonden, die niet significant is.

Er is dus geen correlatie gemeten tussen de hoeveelheid Fries die de ouders thuis met hun kinderen spreken en de invloed van de mening van familieleden en de invloed van het feit dat de kinderen Nederlands leren op school.

Wel is er zwakke correlatie gevonden tussen de hoeveelheid Fries die ouders thuis met hun kinderen spreken en de invloed van eerdere ervaring met tweetaligheid, en de invloed van het feit dat de kinderen Fries leren op school. De hypothese is dus slechts gedeeltelijk geaccepteerd.

6. Een negatieve houding ten opzichte van tweetaligheid correleert met weinig gebruik van Fries in het gezin.

Hiervoor is getoetst of er correlatie is tussen de variabelen 'Mening_tweetaligheid' en 'Opvoedtaal_N'. Deze correlatie is significant, met een p-waarde van $<.01$ en heeft een correlatiecoëfficiënt van .412. Dit is een gemiddelde sterkte. Een positievere mening over tweetaligheid gaat dus samen met meer gebruik van het Fries in het gezin. Deze hypothese is dus geaccepteerd.

7. Hoe beter ouders geïnformeerd zijn over tweetaligheid, hoe positiever zij ertegenover staan.

Voor deze hypothese zijn de variabelen 'Mening_tweetaligheid' en 'Geïnformeerd_tweetaligheid' met elkaar getoetst. De resultaten laten zien dat hier sprake is van een significante correlatie ($p<.01$). De correlatiecoëfficiënt is .327, waardoor het een zwakke correlatie laat zien. Toch betekent het dat ouders die beter geïnformeerd waren over tweetaligheid, hier ook positiever over waren. De hypothese is hiermee geaccepteerd.

8. Wanneer men het Nederlands nuttiger vindt dan het Fries, wordt er naar verwachting minder Fries gesproken in het gezin.

Om dit te meten zijn de variabelen 'Opvoedtaal_N' en 'Nederlands_nuttiger' getoetst. Hier is sprake van een gemiddelde sterkte van de negatieve correlatie (.578), met een p-waarde van $<.01$. Participanten die aangeven het meer eens te zijn met de stelling dat het Nederlands nuttiger is dan het Fries, spreken thuis minder Fries. Deze hypothese is daarmee geaccepteerd.

Hoofdstuk 5: Conclusie

In het vorige hoofdstuk zijn de resultaten weergegeven die uit de survey en de toetsen kwamen. Dit hoofdstuk zal conclusies formuleren die op basis van die resultaten zijn getrokken. Deze conclusies zullen vervolgens antwoord geven op de hoofdvraag in hoeverre Friese ouders het belangrijk vinden de Friese taal door te geven aan de volgende generatie. Ook wordt er een reactie gegeven op de verwachting van Driessen of het Fries uitsterft binnen enkele generaties en wordt er een terugkoppeling gedaan naar de theorie van Pauwels (2016). Ten slotte wordt er op basis van deze conclusies een advies geformuleerd voor het taalbeleid rondom het Fries.

5.1 Conclusies uit resultaten

Uit de resultaten van de survey kunnen verschillende conclusies worden getrokken. Een zeer belangrijk gegeven is de uitkomst van vraag 3, naar hoeveel Fries er wordt gesproken in de Friese gezinnen. In slechts 21% van de ondervraagde gezinnen wordt geen Fries gesproken. Dit betekent dat bij de overige 78% dat in meer of mindere mate nog wel gebeurt. In 55% van de gezinnen is het taalgebruik thuis helemaal of grotendeels Fries. Dit is een opvallende uitkomst, omdat Driessen et al. (2015) aangaven dat dit slechts om 38% ging. Echter, zoals aangegeven in hoofdstuk 2.2 is voor zijn onderzoek een andere manier van meten gebruikt. Deze uitkomst betekent dat er voor het gebruik van het Fries in de gezinnen niet per se sprake is van afname.

63% van de respondenten voedt zijn/haar kind op met een Friestalig partner. Een verklaring van Driessen voor de afname van het gebruik van Fries in het gezin, is dat steeds minder mensen een Friestalige partner kiezen. Hierin kan geen toe- of afname worden vastgesteld, omdat dit een eenmalige meeting is. Wel kan worden vastgesteld dat bij nog steeds meer dan de helft van de Friestalige Friezen er ook een Friestalige partner is.

Uit de resultaten van vraag 5 kan worden geconcludeerd dat Friezen de taalkeuze voor in hun gezin zeer bewust maken. Dit betekent dat zij bewust nadenken over het al dan niet doorgeven van de Friese taal. Echter, een bewustere keuze hangt niet samen met meer gebruik van Fries, noch met minder gebruik van Fries in het gezin. Dit betekent dat ouders zowel bewust kiezen om wel als om geen Fries te

spreken. Ook blijkt dat in deze bewuste keuze de mening van familieleden zeer weinig invloed heeft. Wat wel belangrijk is in de keuze, is het feit dat de kinderen Nederlands leren op school.

Een opvallende uitkomst is dat leeftijd geen invloed heeft op de taal die men kiest thuis te gebruiken. Hoewel in hoofdstuk 3.6 is aangegeven dat leeftijd doorgaans een belangrijke factor is voor de mening over het doorgeven van een minderheidstaal, blijkt dit bij de Friezen geen rol te spelen.

Tot slot is een zeer interessante uitkomst dat mensen die beter geïnformeerd zijn over tweetaligheid, hier positiever over worden. Daarnaast blijkt dat hoe positiever men over tweetaligheid is, hoe meer Fries er wordt gesproken. Dit betekent dus dat betere voorlichting over tweetaligheid kan zorgen voor meer gebruik van Fries in het gezin.

5.2 Beantwoording van de hoofdvraag

Meerdere uitkomsten van de survey leiden tot beantwoording van de hoofdvraag in hoeverre Friese ouders het belangrijk vinden de taal door te geven aan de volgende generatie. Voor een zeer klein gedeelte blijkt het noodzaak, omdat de kinderen de taal nodig hebben om te communiceren met familieleden. Echter, voor het grootste gedeelte is het een keuze voor ouders, die zeer bewust wordt gemaakt. Ouders blijken niet per se speciaal het Fries door te willen geven voor het belang van het kind zelf: voor de carrière van het kind vinden de ouders het niet beter en het beheersen van de Friese taal wordt ook niet als heel nuttig ervaren. Wat ouders daarentegen wel heel belangrijk vinden is het doorgeven van de Friese taal enerzijds om de Friese taal en cultuur in leven te houden en anderzijds om het kind een tweetalige opvoeding te bieden. De Friese opvoeding wordt dus door een meerderheid van 79% belangrijk genoeg gevonden om thuis te spreken en daarmee door te geven aan de volgende generatie, omdat deze op die manier tweetalig opgevoed wordt en de Friese taal en cultuur erdoor in leven blijft.

5.3 Reactie op de verwachting van Driessen

Driessen sprak de verwachting uit dat het Fries na een of twee generaties uit zal sterven, tenzij Friese ouders de taal nog door willen geven en dit ook echt doen. Op

basis van dit onderzoek kan worden gesteld dat de verwachting van Driessen zeer onwaarschijnlijk is, ten eerste omdat de afname die hij gemeten heeft in twijfel kan worden getrokken door de validiteit van zijn onderzoek; in zijn survey nam hij ook ouders mee die helemaal geen Fries spreken. Daarbij komt dat de twee voorwaarden die hij stelt, dat ouders de taal moeten willen doorgeven en dit ook moeten doen, beide het geval zijn. De ondervraagde ouders staan positief tegenover het doorgeven van het Fries en spreken voor in de meeste gevallen ook Fries met hun kinderen thuis, zij het volledig of gedeeltelijk.

5.4 Advies voor taalbeleid

Het taalbeleid is erop gericht het Fries in leven te houden. De belangrijkste invloeden voor het kiezen van het Fries als opvoedtaal bleken de positieve houding ten opzichte van een tweetalige opvoeding, de drang om de Friese taal en cultuur in leven te houden en de noodzaak voor de communicatie met familieleden. Met name die eerste factor is belangrijk en realistisch om op in te spelen, aangezien deze makkelijk te beïnvloeden is. Dit onderzoek laat zien dat hoe beter de ouders geïnformeerd zijn over tweetalig opvoeden, hoe positiever hun houding erover is. Voorlichting over tweetaligheid onder ouders van jonge kinderen is daarmee een effectieve manier om de houding en daarmee het taalgedrag te beïnvloeden. Daarnaast is deze groep makkelijk te bereiken, op dezelfde manier als de respondenten voor dit onderzoek gevonden zijn, namelijk via scholen. Het belang dat ouders zien in het voortbestaan van de Friese taal en cultuur en het feit dat deze taal een belangrijke rol speelt in hun gevoel van identiteit, zal er vervolgens voor moeten zorgen dat deze tweede taal die ouders naast het Nederlands kiezen, het Fries is. Op deze manier wordt de taal beter doorgegeven aan de volgende generatie vanuit thuis, wat naast het onderwijs de belangrijkste factor is voor taalbehoud.

Hoofdstuk 6: Discussie

In het vorige hoofdstuk zijn de conclusies weergegeven van dit onderzoek en is de hoofdvraag beantwoord. In dit hoofdstuk wordt gereflecteerd op het onderzoek, waarbij wordt gefocust op de theorie, de methoden en de resultaten. Tot slot worden er suggesties gedaan voor vervolgonderzoek.

6.1 Reflectie

Om de cyclus voor empirisch onderzoek rond te maken, is het noodzakelijk om in de laatste fase van het onderzoek te reflecteren. In deze paragraaf wordt gereflecteerd op de theorie waarop het onderzoek gebaseerd is, de gebruikte methode en de resultaten van het onderzoek.

6.1.1 Theorie

In hoofdstuk 4 met de resultaten blijkt uit vraag 3 dat de metingen van dit onderzoek andere cijfers presenteren dan het onderzoek van Driessen et al. (2015). Hoewel dat onderzoek ook gebruik heeft gemaakt van een steekproefsgewijze afname van een survey, waarbij respondenten via de scholen zijn benaderd, is hij toch anders te werk gegaan dan dit onderzoek. Allereerst heeft hij geen rekening gehouden met een mogelijke tweetalige situatie in het gezin. Daarnaast heeft hij in die steekproef geen voorwaarde gesteld dat de respondent Friestalig moest zijn. Dit betekent dat er ook ouders zijn onder de respondenten die helemaal geen Fries kunnen spreken. Het feit dat zijn respondenten dus aangeven geen Fries met hun kinderen te spreken, betekent niet dat Friezen de taal minder door zouden willen geven. Deze respondenten zouden voordat hier een uitspraak over gedaan kan worden uit de test moeten worden gehaald, omdat het *bias* veroorzaakt. De uitspraak van Driessen kan dus alleen worden gedaan over de gehele populatie van Friesland.

Verder kan worden gesteld dat Driessen te snel een ongegronde uitspraak heeft gedaan. Zelfs al is er in twintig jaar een afname van 50% van het gebruik van het Fries in Friese gezinnen, dan nog is de uitspraak dat deze uitsterft binnen een of twee generaties wat overdreven. Indien er in de laatste twintig jaar een afname is van

het gebruik van een taal die bijna een millennium oud is, betekent dat niet dat er direct van ‘uitsterving’ gesproken mag worden.

6.1.2 Methoden

Dit onderzoek is gedaan met 112 respondenten. Dit is een steekproef, aangezien de totale populatie, die alle Friestalige ouders van kinderen uit groep 2, 3 en 4 van heel Friesland betreft, groter is. 112 respondenten is een voldoende aantal om een valide meeting te doen, maar een grotere steekproefomvang zou leiden tot een nauwkeuriger resultaat.

Daarnaast zou er in de analyse een extra variabele meegenomen kunnen worden, namelijk de plek waar men woont. Hoewel het taalgebied van het Fries redelijk beperkt in omvang is, kan toch worden verwacht dat er verschil is in taalgebruik- en taalattitude tussen mensen van verschillende regio's. Dit geldt zowel voor verschillende gemeenten in Friesland, als het verschil tussen mensen in de stad of op het platteland. Volgens het *gravity model* begint een vernieuwing op taalgebied namelijk op dichtbevolkte plekken zoals een grote stad, die later uitbreidt naar steeds dunbevolktere gebieden, naar kleinere steden, tot aan een klein dorp (Wolfram & Schilling- Estes 2003:721). Mocht er inderdaad sprake zijn van een verandering die momenteel plaatsvindt, zou die het best kunnen worden gemeten als er in de survey ook gevraagd wordt naar de woonplaats van de respondent. Bij herhaaldelijk onderzoek zou een taalkaart meer inzicht geven in de mogelijke taalverschuiving.

6.1.3 Resultaten

Van alle respondenten gaf 16% aan de keuze voor een opvoedtaal niet of nauwelijks bewust gemaakt te hebben. Van deze respondenten is het moeilijk te beoordelen in hoeverre hun antwoorden van de categorie ‘meespelende factoren’ betrouwbaar zijn. Mensen die een keuze onbewust maken, kunnen waarschijnlijk moeilijker aangeven welke factoren mee hebben gespeeld, dan mensen die bewust een keuze maken. De antwoorden van deze groep in de categorie ‘meespelende factoren’ zijn daardoor minder betrouwbaar dan de antwoorden van de respondenten die de keuze voor opvoedtaal wel bewust hebben gemaakt.

6.2 Terugkoppeling theorie

In Pauwels (2016) wordt een theorie gegeven over taalbehoud en taalverschuiving, die tot stand is gekomen op basis van onderzoeken naar veel verschillende talen en taalgebieden. Iedere situatie van een minderheidstaal kan een uitzondering bieden hierop of kan weer andere beïnvloedingsfactoren hebben dan dat in de meeste andere situaties wordt gemeten.

De resultaten van dit onderzoek wijzen uit dat er zich bij het Fries inderdaad andere eigenschappen voor doen omtrent taalbehoud. Zo speelt leeftijd een minder belangrijke rol voor de wil om de minderheidstaal te behouden dan aanvankelijk werd gedacht, net als de mening van de familieleden. Verder blijkt dat het hebben van een partner die de minderheidstaal niet spreekt niet altijd resulteert in minder verlangen de minderheidstaal door te geven: dit is in sommige gevallen ook juist een reden voor de ouders om voor een tweetalige opvoeding te kiezen, waarin beide ouders een eigen taal hebben met de kinderen. Op deze afwijkingen zou Pauwels in haar theorie en haar andere onderzoeken dieper in kunnen gaan.

6.3 Suggesties vervolgonderzoek

Om taalbehoud en taalverschuiving in kaart te brengen, is herhaling van metingen en onderzoek essentieel. Hierdoor kunnen goede vergelijkingen worden gemaakt van dezelfde populatie over verschillende tijd, waarmee taalbehoud of taalverschuiving kan worden gemeten. Er zal in het bijzonder een extra meting moeten zijn onder Friestaligen, of zij een Friestalige opvoedpartner hebben. Pas als hierin afname wordt gemeten, kan worden bevestigd dat deze afname een oorzaak is van een mogelijk taalverschuiving.

Literatuurlijst

- Aalberse, S., & Muysken, P. (2013). Position paper: Perspectives on Heritage Languages.
- Bennett, E. J. (1990). *Attitude of the second generation Dutch in Australia to language maintenance and ethnic identity* (Doctoral dissertation, Monash University).
- Biberauer, T. (2008). "Introduction". In T. Biberauer (ed.) *The Limits of Syntactic Variation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 7-72
- Capotorti, F. (1979). *Study on the rights of persons belonging to ethnic, religious and linguistic minorities*. United Nations.
- Dongera, van, R., van der Meer, C & Sterk, R 2017, Research for CULT Committee – Minority languages and education: best practices and pitfalls, European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies, Brussels
- Driessen, G. (2016). *Een toekomst voor het Fries? Fiif foar tolve!* Invited presentatie st. BMD Frysk, Leeuwarden, 10 juni 2016.
- Driessen, G., Elshof, D., Mulder, L., & Roeleveld, J. (2015). *Cohortonderzoek COOL⁵⁻¹⁸. Technische rapport basisonderwijs, derde meting 2014/14*. Nijmegen: ITS/Amsterdam: Kohnstamm Instituut.
- Driessen, G., Mulder, L., & Roeleveld, J. (2012). Cohortonderzoek COOL⁵⁻¹⁸. Technisch rapport basisonderwijs, tweede meting 2010/11. Nijmegen: ITS/ Amsterdam: SCO- Kohnstamm Instituut.
- Extra, G. (2004). Taal en identiteit. De vitaliteit van minderheidstalen in vergelijkend perspectief. *Taal en Tongval*, 56(17), 109-134.

- Extra, G & Yagmur, K. (2005). *Multilingual Cities Project: Crossnational Perspectives on Immigrant Minority Languages in Europe*. Noves SL.: Revista de sociolingüística, ISSN 1695-3711, N°. 1, 2005.
- Galan, de. M., Lust, W. (09-07-2016). “Friese taal met uitsterven bedreigd?” In: *Nieuwsuur*. Hilversum: NOS/NTR
- Jansen, M (18-12-2008) *Toen het Fries nog op het Engels leek*. Via: <https://www.nemokennislink.nl/publicaties/toen-het-fries-nog-op-het-engels-leek/> Geraadpleegd op: 25 Mei 2018
- Lee, M., Shetgiri, R., Barina, A., Tillitski, J., & Flores, G. (2015). Raising bilingual children: A qualitative study of parental attitudes, beliefs, and intended behaviors. *Hispanic journal of behavioral sciences*, 37(4), 503-521.
- Mosty, N. Lefever, S & Ragnarsdóttir, H. (2013). ‘Parents’ perspectives towards home language and bilingual development of preschool children’. In: *Netla – Online journal on Pedagogy and Education: Special Issue 2013*. Reykjavik: University of Iceland.
- Pauwels, A. (2016). *Language maintenance and shift*. Cambridge University Press.
- Pauwels, A. (1980). *The effect of mixed marriage on language shift in the Dutch community in Australia* (Doctoral dissertation, Department of German, Monash University).
- Pauwels, A. (1985). “The role of mixed marriages in language shift in the Dutch community”. In M. Clyne (ed.), *Australia: meeting place of languages*. Canberra: Department of Linguistics, Research School of Pacific Studies, Australian National University, 39–55.
- Smith, C., & Gibbard, D. (2011). Baby talk home visits: Development and initial evaluations of a primary prevention service. *Child Language Teaching and Therapy*, 27(1), 68-83.
- Stephens, M. (1976). *Linguistic minorities in western Europe*. Intl Learning Systems.

Vloeimans, N. “Bijna driekwart scholen schiet tekort met Fries”. In: *LC fryslân*. 16
feb 2018

Wolfram, W., & Schilling-Estes, N. (2003). Dialectology and linguistic diffusion. *The
Encyclopedic Dictionary of Applied Linguistics: A Handbook for
Language Teaching*, 713-735.

Wurm, S. A. (2002). Strategies for language maintenance and revival. *Language
endangerment and language maintenance*, 11.

Bijlagen

Bijlage 1: Survey

Beste ouders,

Deze enquête is onderdeel van een scriptieonderzoek aan de Universiteit Leiden naar de opvoedtaal in Friese gezinnen. Het doel van het onderzoek is te achterhalen welke redenen ouders hebben om Fries, of juist Nederlands met hun kinderen te spreken. Hiervoor zoeken we Friestalige ouders met kinderen in groep 2, 3 of 4, die thuis geen andere taal spreken dan Nederlands en/of Fries. Deelname aan de enquête is geheel anoniem en gegevens zijn niet herleidbaar. Er zijn twintig vragen en het invullen kost ongeveer 5 minuten. Indien u vragen of opmerkingen heeft over het onderzoek, kunt u contact met mij opnemen via f.p.asscher@umail.leidenuniv.nl.

Bij voorbaat dank voor uw deelname.

Met vriendelijke groet,

Francesca Asscher

Masterstudent Nederlandkunde

1. Wat is uw geslacht?

M

V

2. Wat is uw leeftijd?

< 21

21-30

31-40

41-50

50 <

3. Welke taal/talen spreekt u met uw kind?

Alleen Fries

Voornamelijk Fries

Ongeveer evenveel Fries als Nederlands

Voornamelijk Nederlands

Alleen Nederlands

4. Is de partner met wie u uw kind opvoedt Friestalig?

- Ja
- Nee
- N.v.t.

Geef aan in hoeverre de volgende stellingen van toepassing zijn.

5. De keuze voor de opvoedtaal van mijn kind heb ik bewust gemaakt.

☐	☐	☐	☐	☐
oneens				eens

6. Om met zijn/haar familie te kunnen communiceren, heeft mijn kind het nodig de Friese taal te beheersen.

☐	☐	☐	☐	☐
Zeer oneens	redelijk oneens	neutraal	redelijk eens	zeer eens

7. De Friese taal is een onderdeel van mijn identiteit.

☐	☐	☐	☐	☐
Zeer oneens	redelijk oneens	neutraal	redelijk eens	zeer eens

Geef aan hoe belangrijk de volgende factoren waren in de beslissing voor de opvoedtaal:

8. De mening van familieleden.

☐	☐	☐	☐	☐
Zeer onbelangrijk	redelijk onbelangrijk	neutraal	redelijk belangrijk	zeer belangrijk

9. Eerdere ervaring met tweetaligheid.

☐	☐	☐	☐	☐
Zeer onbelangrijk	redelijk onbelangrijk	neutraal	redelijk belangrijk	zeer belangrijk

10. Het feit dat de kinderen Fries leren op school.

☐	☐	☐	☐	☐
Zeer onbelangrijk	redelijk onbelangrijk	neutraal	redelijk belangrijk	zeer belangrijk

11. Het feit dat de kinderen Nederlands leren op school.

Zeer onbelangrijk   redelijk onbelangrijk   neutraal   redelijk belangrijk   zeer belangrijk

Geef aan in hoeverre het volgens u positief is voor kinderen om Fries te spreken.

12. Het vergroot hun carrièrekansen.

Zeer oneens   redelijk oneens   neutraal   redelijk eens   zeer eens

13. De Friese taal blijft hierdoor behouden.

Zeer oneens   redelijk oneens   neutraal   redelijk eens   zeer eens

14. De Friese cultuur blijft hierdoor behouden.

Zeer oneens   redelijk oneens   neutraal   redelijk eens   zeer eens

15. Hoe denkt u over tweetaligheid?

Zeer negatief   redelijk negatief   neutraal   redelijk positief   zeer positief

16. Hoe goed was u vooraf geïnformeerd over tweetalig opvoeden?

Zeer slecht   redelijk slecht   neutraal   redelijk goed   zeer goed

Geef aan in hoeverre u het eens bent met de volgende stellingen:

17. Als ouder ben ik verantwoordelijk voor de taalontwikkeling van mijn kind.

Zeer oneens   redelijk oneens   neutraal   redelijk eens   zeer eens

18. Als ik Fries met mijn kinderen spreek, gaat dat ten koste van hun Nederlands.

Zeer oneens   redelijk oneens   neutraal   redelijk eens   zeer eens

19. Het is voor mijn kinderen nuttiger om Nederlands te leren dan Fries.

Zeer oneens   redelijk oneens   neutraal   redelijk eens   zeer eens

20. Heeft u nog andere redenen voor de taalkeuze in uw gezin of heeft u andere aanvullingen/opmerkingen? Vul deze dan hier in.

Bijlage 2: Antwoorden vraag 20

- 1 Twee talig opvoeden is goed, op school leren ze Nederlands, wanneerer mensen bij ons zijn welke niet de Friese taal verstaan moeten we ons gelijk om zetten naar het Nederlands! (3)
- 2 Tweektaligheid met het Friese component isoleert kinderen eerder dan dat het extra kansen oplevert. Dit in tegenstelling tot tweektaligheid met bv Engels als component. Niets mis met verbondenheid voelen met de Friese afkomst/cultuur, zolang het op basis van vrijwilligheid is. Bij een verplichting zou dat voor ons reden zijn om van school te wisselen.
- 3 Wij willen graag dat de Friese taal behouden blijft. En het is gewoon vanzelfsprekend voor ons, het is voor ons 'onmogelijk' om thuis Nederlands te spreken, dat lukt niet als je beide Fries bent (maar we willen het ook niet ;-)) Deze taal is de taal van mijn gevoel. Myn memmetaal. Daarom is het voor mij logisch om die te gebruiken met mijn kinderen.
- 4 Ik vind dat als je in Friesland woont de friese taal moet beheersen. in je eigen moedertaal schijn je je het beste uit te kunnen drukken qua emoties e.d.
- 5 Mijn partner spreekt Fries met onze kinderen. In de Noord Oost Friese regio wordt veel Fries gesproken in gezinnen, scholen, kerkgemeenschappen en verenigingen. Dit betekent dat de moedertaal van deze kinderen veelal Fries is.
- 6 Op het middelbare en hogere onderwijs kan dit een belemmering zijn in de ontwikkeling. Dit is een van de grootste redenen voor mij om voor een Nederlandse opvoed taal te kiezen. Tweektaligheid is positief maar mag de verdere ontwikkeling van het kind niet in de weg staan.
- 7 Ondanks dat wij onze dochters opvoeden met de friese taal, spreken ze beide nederlands met ons.
- 8 Zelf ook met de friese taal groot gebracht
- 9 Ik geloof dat ze door Nederlandstalige vrienden en familieleden en school en de omgeving en tv goed Nederlands oppakken. Ook proberen we Engels aan te bieden via tv programma's zodat ze gestimuleerd worden in hun taalontwikkeling.
- 10 Ik heb zelf de voordelen ervaren van het al jong leren van meerdere talen Omdat ik met mijn man Nederlands spreek, vind ik het raar om met mijn kinderen Fries te spreken..
- 11 Ik vind het vanzelfsprekend om met mijn kinderen te communiceren in mijn

moedertaal. Mijn kinderen daarentegen spreken erg weinig Nederlands (haha). Wanneer ik uitleg geef over voor hen nog onbekende zaken doe ik dat eerst in het Fries, maar licht dit vervolgens in het Nederlands toe.

- 12 Als je altijd Fries hebt gesproken dan is het heel gek om bij de geboorte van je kind daar Nederlands tegen te spreken.
- 13 Dat voelt niet vertrouwd. Het is dus meer een gevoelskwestie. Ben trots om Fries te zijn .
- 14 Onze kinderen schakelen vrijloos over tussen Fries en Nederlands. Ook hebben we het idee dat andere talen (Engels) makkelijk wordt begrepen en opgepikt. Onze kinderen schakelen heel makkelijk van Fries naar Nederlands. Bijvoorbeeld zijn ze bij opa en oma dan is het Nederlands. Zien ze ons en vragen ze dan wat, dan schakelen ze gelijk over in Fries.
- 15 De Nederlandse taal is de belangrijkste taal die een kind mee kan krijgen als moedertaal, tweetalig opvoeden is zeer zeker een voordeel voor de rest van hun leven maar dan wel een taal wat positief is voor hun ontwikkelingen (Engels, Spaans, Frans, etc)
- 16 Beide ouders kunnen niet goed Fries spreken, wel verstaan ‘Automatisme’
- 17 Wanneer je zelf Fries spreekt, spreek je automatisch Fries met je kinderen
- 18 Sneek is niet echt Friestalig. Vandaar dat we gewoon Nederlands praten al dan niet met licht accent. Ik (papa) ben immers de enige niet Fries thuis. En kan of hoeft hier nergens Fries te praten. Anders was het zeker anders geweest.
- 19 Fries verstaan en spreken is prettig/handig (schrijven vind ik persoonlijk in eerste instantie van een veel minder belang) maar een goede beheersing van de Nederlandse taal is veel belangrijker.
- 20 Gezien ik met mijn partner alleen Nederlands spreek doe ik dat automatisch met mijn kinderen ook.
- 21 Onlangs hebben wij het er over gehad, dat ik ook Fries met ze ga spreken zodat de taal niet verloren gaat.
- 22 Wij zijn heel bewust begonnen met Fries spreken tegen de kinderen vanaf de geboorte. Echter spreken ze geen Fries terug maar Nederlands. Hierdoor spreek ik inmiddels ook Nederlands met de oudsten 5 en 4 jaar. Tegen de jongste van 1,5 blijf ik nog steeds Fries praten.
- 23 Ik vind niet dat mijn kinderen Fries hoeven te spreken en lezen, schrijven. Omdat toch wel veel mensen, zeker buiten de stad Fries spreken vind ik het

wel belangrijk dat mijn kinderen het leren verstaan.

- 24 Het is bewezen dat kinderen makkelijker andere talen leren doordat ze twee-of meertalig opgevoed worden.
- 25 Mijn ouders hebben mij ook 2 talig opgevoed. Dus het is ook gewoon voor mij en mijn kind.
- 26 Geprobeerd om Friestalig op te voeden. Mislukt doordat veel Nederlands in omgeving, partner, familie e.d. Gesproken wordt.
- 27 Wij praten tegen onze zoon Friesland en als ouders onder elkaar Nederlands. Dat is gewoon ontstaan...
- 28 Wij spreken beide Nederlands en hebben Fries niet als basis taal. Spreken onderling ook Nederlands.
- 29 Mijn partner is Nerderlandstalig, dit is de reden dat onze opvoedtaal Nederlands is. Niet bewust voor gekozen, maar wel zo gegaan.
- 30 Doorgaans leren kinderen die tweetalig worden opgevoed later makkelijk andere talen. Dat was één van de redenen om onze kinderen meertalig op te voeden. Een andere reden was dat mijn man (en zijn familie) Nederlandstalig is en ikzelf (en het grootste deel van mijn familie) Friestalig en we het belangrijk vinden dat onze kinderen onzer beider talen spreken. Daarnaast is er nog een emotionele reden. Ik kan me niet voorstellen dat ik mijn kinderen in een andere taal dat mijn 'memmetaal' zou moeten aanspreken. Het is de taal van mijn hart. Iets anders zou onnatuurlijk klinken. We bieden beide talen strikt gescheiden aan: mijn man spreekt Nederlands met de kinderen en ik Fries.
- 31 Wij spreken fries met onze kinderen, de kinderen spreken Nederlands terug. Hebben we nooit beïnvloed, is zo ontstaan door opgroeien bij gastouder, kindjes die Nederlands spreken. Gek genoeg is het voor hen ook lastig om fries te spreken. Best uniek lijkt me.

Bijlage 3: testresultaten

Correlatie tussen de bewuste keuze en de opvoedtaal, zoals besproken in 4.1, vraag 5.

Correlations

			Opvoedtaal_N	Bewuste_keuze
Spearman's rho	Opvoedtaal_N	Correlation Coefficient	1,000	-,115
		Sig. (2-tailed)	.	,230
		N	110	110
	Bewuste_keuze	Correlation Coefficient	-,115	1,000
		Sig. (2-tailed)	,230	.
		N	110	110

1. Een hoge leeftijd correleert met veel gebruik van het Fries.

Correlations

			Leeftijd_N	Opvoedtaal_N
Spearman's rho	Leeftijd_N	Correlation Coefficient	1,000	,003
		Sig. (2-tailed)	.	,973
		N	111	111
	Opvoedtaal_N	Correlation Coefficient	,003	1,000
		Sig. (2-tailed)	,973	.
		N	111	112

2. Indien de partner de minderheidstaal niet spreekt, wordt er in het gezin minder Fries gesproken dan wanneer de partner dat wel doet.

Correlations

			Opvoedtaal_N	Taal_partner_N
Spearman's rho	Opvoedtaal_N	Correlation Coefficient	1,000	-,489**
		Sig. (2-tailed)	.	,000
		N	110	110
	Taal_partner_N	Correlation Coefficient	-,489**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	.
		N	110	110

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

3. Een hoge noodzakelijkheid van Friese taalbeheersing voor communicatie binnen de familie correleert met een hoge mate van Fries taalgebruik binnen het gezin.

Correlations

			Opvoedtaal_N	Familietaal
Spearman's rho	Opvoedtaal_N	Correlation Coefficient	1,000	,469**
		Sig. (2-tailed)	.	,000
		N	112	112
	Familietaal	Correlation Coefficient	,469**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	.
		N	112	112

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

4. Er is correlatie tussen de rol van het Fries voor de identiteit en de mate waarin men het belangrijk vindt dat het Fries wordt doorgegeven.

Correlations

			Onderdeel_i dentiteit	Friese_taal_b ehouden.
Spearman's rho	Onderdeel_identi teit	Correlation Coefficient	1,000	,567**
		Sig. (2-tailed)	.	,000
		N	112	112
	Friese_taal_beho uden.	Correlation Coefficient	,567**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	.
		N	112	112

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

5. De mening van familieleden, eerdere ervaring met tweetaligheid en het feit dat de kinderen Fries en Nederlands op school leren, zijn meespelende factoren in de keuze voor de thuistaal.

Correlations

			Opvoedtaal_ N	Mening_familieleden
Spearman's rho	Opvoedtaal_N	Correlation Coefficient	1,000	,168
		Sig. (2-tailed)	.	,076
		N	112	112
	Mening_familieleden	Correlation Coefficient	,168	1,000
		Sig. (2-tailed)	,076	.
		N	112	112

Correlations

			Opvoedtaal_ N	Ervaring_tweetaligheid
Spearman's rho	Opvoedtaal_N	Correlation Coefficient	1,000	,272**
		Sig. (2-tailed)	.	,004
		N	112	112
	Ervaring_tweetaligheid	Correlation Coefficient	,272**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,004	.
		N	112	112

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Correlations

			Opvoedtaal_ N	Fries_school
Spearman's rho	Opvoedtaal_N	Correlation Coefficient	1,000	,279**
		Sig. (2-tailed)	.	,003
		N	112	112
	Fries_school	Correlation Coefficient	,279**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,003	.
		N	112	112

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Correlations

			Opvoedtaal_ N	Nederlands_school
Spearman's rho	Opvoedtaal_N	Correlation Coefficient	1,000	-,139
		Sig. (2-tailed)	.	,144
		N	112	112
	Nederlands_school	Correlation Coefficient	-,139	1,000
		Sig. (2-tailed)	,144	.
		N	112	112

6. Een negatieve houding ten opzichte van tweetaligheid correleert met weinig gebruik van Fries in het gezin.

Correlations

			Mening_tweetaligheid	Opvoedtaal_N
Spearman's rho	Mening_tweetaligheid	Correlation Coefficient	1,000	,412**
		Sig. (2-tailed)	.	,000
		N	112	112
	Opvoedtaal_N	Correlation Coefficient	,412**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	.
		N	112	112

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

7. Hoe beter ouders geïnformeerd zijn over tweetaligheid, hoe positiever zij ertegenover staan.

Correlations

			Mening_tweetaligheid	Geïnformeerd_tweetaligheid
Spearman's rho	Mening_tweetaligheid	Correlation Coefficient	1,000	,327**
		Sig. (2-tailed)	.	,000
		N	112	112
	Geïnformeerd_tweetaligheid	Correlation Coefficient	,327**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	.
		N	112	112

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

8. Wanneer men het Nederlands nuttiger vindt dan het Fries, wordt er naar verwachting minder Fries gesproken in het gezin.

Correlations

			Opvoedtaal_N	Nederlands_nuttiger
Spearman's rho	Opvoedtaal_N	Correlation Coefficient	1,000	-,578**
		Sig. (2-tailed)	.	,000
		N	112	111
	Nederlands_nuttiger	Correlation Coefficient	-,578**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	.
		N	111	111

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).